

Nuorten valtakunnallinen osallisuushanke

Petri Paju

NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO
VERKKOJULKAISUSARJA

NUORTEN VALTAKUNNALLINEN OSALLISUUSHANKE

Petri Paju

Kansi ja taitto: Tanja Nisula

© Nuorisotutkimusseura ja kirjoittaja

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 18

ISBN: 978-952-5464-40-5 (PDF)

Nuorisotutkimusverkosto
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki
puh. 020 755 2653
fax. 020 755 2627
sähköposti: verkosto@nuorisotutkimus.fi

KEHYSKERTOMUKSEN SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
KEHYSKERTOMUS	8
LYHYT HISTORIA, VUODET 2002–2003	11
Sosiaalitoimet	11
Osallisuuden monimerkityksellisyys	12
Osallisuushanke kunnissa	13
Kunnat osallisuushankkeessa	16
PROJEKTI JA OHJELMA, HYVÄT KÄYTÄNNÖT	18
SYRJÄYTYNEETKÖ SITTEENKIN	22
NUORISOTYÖ JA OSALLISUUSHANKE	24
Vaikuttajaryhmät	27
Nuorisotyö ja instituutiot	30
LÄHTEET	33

KEHYSKERTOMUKSEEN LINKITETYT DOKUMENTIT

- [Epäiltynä osallisuudesta](#). Esitelmä nuorisotyöpäivillä 2007.
- [Hankkeen taustaa](#). Osallisuushankkeen alkuvaiheen tapahtumien ja siihen liittyvien dokumenttien, päätösten ja järjestelyjen kuvausta.
- [Hämeenlinna](#). Kirjoitus Hämeenlinnan osallisuushankkeen julkaisuun 2006. Aiheena syrjäytyneet nuoret.
- [Käytäntö](#). Näennäisteoreettinen pohdinta hyvästä käytännöstä.
- [Kuntadata](#). Kuvausta osallisuushankkeeseen mukaan valittujen kuntien tilanteesta.
- [Onko nuorisopolitiikkaakin tehtävää?](#) NOT-kirjassa 2007 julkaistu nuorisopolitiikan historiaa ja nykyteemoja käsittelevä artikkeli.
- [Onnistuvat opit](#). Kyseisen hankkeen tilaisuudessa pidetty esitelmä 2007.
- [Osallisuushankemaisema](#). Tarkastelussa osallisuushankkeen toimintaympäristö, peruspalvelut, ohjelmat, projektit.
- [Mahdoton ja välttämätön perustulo](#). Prekaariruoskassa julkaistu kirjoitus. 2006.
- [Projektit ja ohjelmat](#). Käsittelee projektin ja ohjelman lähtökohtien eroja sekä rinnastuksia tavarantuotannon ja palvelutuotannon välillä.
- [Seudullinen nuorisotyö](#). Julkaistu Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt -kirjassa. 2006
- [Seuratkaa tuota hissiä!](#) Julkaistu työpajayhdistyksen kadonneet ja pudonneet -kirjassa 2007. Pamfletti, joka käsittelee välityömarkkinoita.
- [Taulukko](#). Osallisuushankkeen kuntien vertailua tiiviisti taulukkomuodossa.

JOHDANTO

Tämän raportin julkaisussa on hyödynnetty nettijulkaisulle avautuvia mahdollisuuksia linkittää dokumentteja toisiinsa, käytännössä tämän kehyskertomuksen kautta. Dokumentit ovat kerroksittaisia niin, että tämä 2007 lopulla kirjoitettu osa selittää ja viittaa aiemmin kirjoitettuihin, myös osin julkaistuihin teksteihin. Ne ovat käytännössä siinä muodossaan, kun olen ne aikanaan jättänyt odottamaan raporttia. Parissakin vuodessa on tapahtunut paljon, erityisesti tämä näkyy kuntakentässä. Tästä avautuu yksi erityinen ulottuvuus. Tämän tekstin kirjoitushetkellä olen itsekin jo etäisyyden päässä tämän osan alakerroksissa lymyvistä teksteistä. Tämä kehyskertomus on peruskerros, josta linkein voidaan poimia hyvin säilynyttä tai ajastaan jäänyttä tavaraa kellarista. Kellari on parempi vertaus kuin muut, koska valonarkuus on ollut yksi olennainen ulottuvuus. Yleinen hankkeiden ekologinen lokero on kyllästetty asioilla, jotka kaikki tietävät, mutta joita ei ole tapana sanoa ääneen.

Varmasti puolustelen aiempia tekemisiäni, vaikka se ei ole päällimmäinen ja tiedostettu tarkoitukseni – sitä tuskin voi välttääkään. Päällimmäinen tarkoitukseni ei sen enempää ole esittää tutkijareflektoita, koska sellaisessa jäisin halpahalliheideggerin tasolle joka tapauksessa. Osa näistä teksteistä on aikanaan herättänyt myös suuttumusta. Nyt kun niitä katson, arvelen syynä olevan maneerini. Hankkeen loppuvaiheen perspektiivistä tämä on yksi perustelu laittaa ne näkyville alkuperäisessä muodossaan. Nettiraportti sallii seminaariesitysten liittämisen mukaan luontevasti.

Kokonaisuutta on vaikea jakaa teemallisesti, mutta olen kuitenkin yrittänyt. Ensimmäisenä osana on hanketta itseään koskeva aineisto, joka käsittelee hankkeen alkuvaiheen tapahtumia ja hankekuntiin liittyvää aineistoa. Tässä osuudessa kokonaan omana kokonaisuutenaan voidaan pitää Lempäälän kunnan jo aiemmin julkaistua lapsi- ja nuorisobudjettia ([Pelastakaa edes Lempäälä](#)). Se on käytännössä ainoa selvästi rajattu kokonaisuus, jossa on selkeä päämäärä ja idea ja jonka tekeminen on ollut muutoinkin, suopeiden tuulien ja ihmisten avittamana, kaikin puolin mukava rupeama. Pelastakaa edes Lempäälä liittyy ajatukseen kunnan toiminnan tarkastelusta kokonaisuutena. Tarkastelu tapahtui seuraamalla kunnan käyttämien rahallisten resurssien kohdentumista lapsille ja nuorille ja muihin kohteisiin, ja toisaalta tarkastelemalla miten painottuvat eri kohteet ja toimialat lasten ja nuorten palveluissa.

Osa hankkeen alkuvaiheen esittelyä on omista laskelmistani tulevia kontekstualisointeja siitä, missä määrin hankkeen maaperä jo oli projektein kyllästetty. Tämän pohdinta liittyy hankkeen alkuvaiheen varsin selvästi eksplikoituihin tavoitteisiin siirtyä projekteista perustointojen vahvistamiseen. Tämä tavoite asettui mielenkiintoiseen suhteeseen sen kanssa, että hankkeen toimenpideohjelman liitteet listasivat kymmeniä sivuja käynnissä olevia ja päättyneitä hankkeita. Kysymys on sinällään naiivi. Se kuitenkin asettaa aiheellisen kysymyksen: mitä ylipäänsä ovat lasten ja nuorten palvelut projektien, ohjelmien, osaamiskeskusten ja hyvien käytäntöjen aikana?

Hankkeen dokumentteihin perustuva osuus kattaa vain hankkeen käynnistämävaiheen. Myöhemmät vaikeudet vuosittain valtion tulo- ja menoarviossa vahvistettavien rahoitusten kanssa jäävät vähemmän yksilöidyn dokumentoinnin varaan. Olen myllännyt paikallisten hankkeiden raporttien perusteella myös melko tarkasti niiden taloutta, mutta siihen viittaa tässä vain pintapuolisesti. Olen saanut ja käyttänyt tilastollisia tietoja muun muassa nuorten äänestyskäyttäytymisestä. Aiheesta käytävän keskustelun vilkkaudesta ei juuri voi päätellä, että viimeinen rekisteripohjainen tilasto on vuoden 1999 eduskuntavaaleista.

Jonkin tason johdonmukaisuudella hanketta kuvaavista osioista voi siirtyä hankkeen aikana kirjoitettuun puoliteoreettisiin, induktiivisiin pohdintoihin. Toinen näistä dokumenteista on hankkeen alkupuolen pohdiskelua ja liittyy kysymykseen ”mitä ihmettä”? Kysymyksen motivoitina oli omasta mielestäni selvästi osoitettava fakta, että osallisuushanke hankkeiden ja projektien joukossa on [reunahuomautus](#), peruspalveluista nyt puhumattakaan. Tähän problematiikkaan liittyi myös alun perin ajatus ”Pelastakaa edes Lempäälä” -raportista. Tuhlasin energiaa osoittaakseni jotain sellaista, minkä kai jokainen muutenkin tiesi; että [projekteja, hankkeita ja työryhmiä](#) oli joitain muitakin. Saamansa huomion puolesta osallisuushanke näyttäytyi suurena ja mahtavana ja epäilemättä joillekin tämä ajatus meni läpikin. Koko hanke ei kuitenkaan ollut mitenkään valtavan suuri Equal-yhteisöaloite volyymitaan.

Pyrkimykseni on myös hahmotella projektin ja ohjelman eroa, ja tätä kautta selvittää sekä itselleni että muille, että osallisuushankkeen kaltaisen toiminnan logiikka on etsittävä muualta kuin perinteisestä projektin toimintamallista. Tämän kysymyksenasettelun motivaatio oli tietoisuus siitä, että osallisuushanke oli julkisuudessa paljon. Hankkeen koko, toimintamalli, siihen ladatut odotukset (painottaen usein silloisen pääministerin aloitteellisuutta hankkeessa) eivät osuneet mielestäni kohdalleen. Suhtauduin hankkeeseen köyhän miehen valtiomiesmäisyyttä tavoitellen, hyväksymättä sitä ilmeistä faktaa, että osallisuushanke oli yksi monista julkisuuskisaan heitetyistä kaltaisistaan.

Oma lajityyppinsä ovat hankekuntien tilannetta eri tilastojen avulla hahmottelevat tekstit. Niiden laajuus tässä raportissa ei juuri kuvaa sitä taulukoiden ja käsin poimittujen yksittäisten arvojen määrää. Esimerkiksi tuoreen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman indikaattoriavausten voisinkin olettaa tulevan samankaltaisiin tilanteisiin. Jälkikäteen arvioituna se tapa, jolla osallisuushankkeessa [kukin kunta](#) oli samaan aikaan samanlainen ja erilainen valkeni vasta ajan kuluessa.

Yhdestä minun nähdäkseni ilmeisestä ristiriidasta lähtee myös niin sanottuja hyviä käytäntöjä koskeva alaluku. Naiivi kysymys tämän puoliteoreettisen kappaleen takana on, miksi osallisuushanke tuottaisi poikkeuksellisen ihania ja ratkaisevia hyviä käytäntöjä tilanteessa, jossa sadat projektit jo olivat tehneet ilmeisen parhaansa tällä saralla. Mikä todella on hyvä käytäntö, ja mitkä ovat sen kriteerit? Mitä lopulta tapahtuisi, jos kaikki, mitä esitetään hyvänä käytäntönä, myös osoittautuisi sellaiseksi? Tässä kohdassa näkyy hyvin se, että omaksuin melko suopeasti talouspuolen ajattelumalleja. Asetin hyvän käytännön kriteeriksi sen, että siitä on enemmän hyötyä kuin haittaa, ja köyhän miehen talusteoriassa yritin purkaa asiaa erottelemalla niisit, hyvät käytännöt ja sosiaaliset innovaatiot toisistaan.

Kolmas teema-alue liittyy sosiaalisen syrjäytymisen ongelmiin, paikallisesti ja valtakunnallisesti. Näiden osuuksien teemat liikkuvat kohtuullisen kaukana minkään hankkeen arkityöstä, yhteiskuntapolitiikan laajemmissa systeemeissä, yhteiskunnallisen ja paikallisen sekä menneen ja nykyisen yhteen nivoutuvissa liikkeissä. Tekstit on julkaistu tätä ennen [Hämeenlinnan](#) osallisuushankkeen julkaisussa, [prekaariruuskassa](#), joka julkaistiin pian makasiinien vappulevottomuuksien ja palon jälkeen vuonna 2006 ja työpajayhdistyksen julkaisussa [Kadonneet ja pudonneet](#). Näiden kirjoitusten taustalla ovat enemmän sosiaaliset innovaatiot ja halu ymmärtää ilmiöitä laajemmin kuin edes pitkän hankkeen mitassa tai kokonaan nuorisokysymyksenä. Onhan niinkin, että joka kerran kun toivomme jotain poikkihallinnollista, tulemme sanoneeksi ”hallinnollinen”. On vaikeaa sanoa lopulta, mihin suuntaan poikkihallinnollisuus on edennyt, kun hallinnollisuudesta on puhuttu luultavasti enemmän kuin koskaan. Projekteja ja ohjelmia erittelevissä teksteissä on pyrkimystä asettaa osallisuushanke raameihin. Pyrkimykseksi se tosin jääkin. Kiusallinen tietoisuus siitä, että poikkihallinnollisuuden korostamisen etsikkoaika ja tiukimmat vaatimukset osuivat jo

90-luvun puoliväliin, sai koko teeman hieman väljähtyneen oloiseksi.

Varmaa on ainakin se, että osallisuushankkeen kanssa samaan aikaan alkoivat politiikkaohjelmat, itse asiassa kahteenkin kertaan. Osallisuushankkeen kanssa samanaikaisesti aloitettiin kunta- ja palvelurakennemuutos (PARAS tai Kupru). Sama voidaan sanoa nuorten yhteiskuntatakuusta, jonka tavoitteet ovat hyvin samankaltaiset kuin osallisuushankkeenkin. Oli vähän hölmöäkin olla vain hyväksymättä sitä, että hankkeiden on syytä tehdä yhteistyötä. Muistelin ääneen vanhaa opetusta: jos ostan sinulta isolla rahalla tavaran ja myyn sen samalla rahalla takaisin, molemmilla on iso liikevaihto, vaikka mitään ei tapahtunut. Syystä tai toisesta tämä tarina muistui mieleen katsellessa ylipäänsä hankkeiden ”verkostoitumista” ja ”strategisia kumppanuuksia”. Oppilaanohjauksen kehittämishanke, eri palveluiden yhteensovittamista pohtineiden työryhmien raportit, uusi nuorisolaki kaikki yhdessä ja erikseen olivat osallisuushankkeen ympäristöä, kumppaneita ja kilpailijoita kukin tavallaan. Virallisesti projekteissa on erityinen lupa epäonnistua, mutta käytännössä voi olla toisin. Projektissa toisaalta on kyllä mahdollista epäonnistua, koska ainakin toistaiseksi seuraavaa kierrosta on alettu valmistella, ennen kuin edellistä on kovin paljon vatvottu.

Osallisuushankkeen henkeen kuului vaatia moniammatillista yhteistyötä niin kuin lukuisat työryhmämietinnöt ja projektit sitä ennen, ja esimerkiksi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma sen jälkeen. Puhe ”palvelujärjestelmästä” on saanut erityisiä piirteitä. Tehokkuusvaatimusten ja eri ammattiryhmien edunvalvonnan retoriikkojen välissä palvelujärjestelmä pyrkii muodostumaan yleiseksi, objektiiviseksi ja yhteiseksi neutraaliksi asiaksi. Palvelujärjestelmä terminä muistuttaa yleistä, yhteistä ja objektiivisesti lapsia arvioivaa koulua, tai sen ihannetta. Palvelujärjestelmä tuskin on etnisiä, kulttuurisia, sukupuolisia ja sosiaaliseen statukseen liittyviä eroja objektiivisen viileästi koodaava systeemi.

Osallisuushankkeessa muuttuvien henkilöiden lisäksi muuttuivat myös kuntarajat yli joka neljännessä hankkeessa mukana olleessa kunnassa, joko hankkeen aikana tai aivan vähän ennen sen alkua. Jos lasketaan mukaan myös kariutuneet kuntaliitosyritykset, tuskin juuri minkään kunnan rajat ovat olleet vakaat. Nuorisotoimet ovat merkittävin yksittäinen paikallisia toimintoja koordinoiva [hallintokunta](#). Tätä näkemystä voidaan ainakin perustella pontevammin kuin minkään muun hallintokunnan asettamista vastaavaan asemaan. Osallisuushanke on kohtauspaikka myös paikallisille nuorisotoimille, ja oikeastaan yksi kunnan nuorisotoimi perustettiin hankkeen myötä. Se tosin sulautui osaksi naapuriaan myöhemmin. Kun lähtökohtana on kunnan toiminta hallintokunnista piittaamatta, tällaisten luetteleminen ei sinällään ole ehkä perusteltua. Jos ymmärrämme kehittämistoiminnan muuttuvaan ympäristöön sopeutumiseksi ja muutoksen ohjaamiseksi, osallisuushankkeen tapaiset toimet ovat aivan sopivia labiileihin olosuhteisiin.

Mielenkiintoista kyllä, voidaan miettiä myös, miksi ”keskiverto” hanke on Itä- tai Pohjois-Suomen, asukasluvultaan kohtuullisen pienen kunnan nuorisotoimen hanke (esim. Lapinlahti, Taipalsaari, Kuusamo, Nurmes, Varkaus, Pudasjärvi, Tornio). Toinen arkkityyppi on sitten keskisuuren kaupungin (Tampere, Hämeenlinna, Kotka, Riihimäki) koulutoimen hanke. Nämä mittapuut eivät sovellu jokaiseen hankkeeseen (esimerkiksi Lahti, Sodankylä), mutta antavat suuntaa. Hallinnollinen tarkastelu ei myöskään vielä kerro mitään siitä, mitä eri nuorisotoimien hankkeet tekivät. Merkittävin yksittäinen toimintamuoto on nuorten vaikuttajaryhmien ja/tai nuorisovaltuustojen ohjaaminen, perustaminen, ylläpitäminen ja vastaava aktiiviseen kansalaisuuteen ohjaava toiminta. Nuorisotyön kanssa osallisuushankkeen suhde on erityinen.

Nuorisotyöllä on hankkeessa huomattavasti suurempi painoarvo kuin nuoriin kohdistuvissa palveluissa yleensä. Monien mukana olevien kuntien nuorisotoimen lähes koko olemassaolon

kannalta hanke on merkittävä ja hankkeet yleensä toiminnan ja rahoituksen takia vielä tärkeämpi. Nuorisotyöhön liittyviä alakerroksen lukuja ovat seudullista nuorisotyötä koskeva osuus (julkaistu [Osallisuushankkeen](#) hyvät käytännöt -kirjassa) ja [nuorisopolitiikkaa](#) käsittelevä osuus (julkaistu NOT-kirjassa). Lopuksi palaan kysymykseen nuorisotyöstä ja yhteiskunnallisista instituutioista, joita pyörittelin [alustuksessani nuorisotyöpäivillä 2007](#).

KEHYSKERTOMUS

Nuorten valtakunnallisen osallisuushankkeen syntysanat lausuttiin vuonna 2002. Viisi vuotta myöhemmin hankkeen päätösseminaarin kutsut ovat liikkeellä. Osallisuushanke oli lajissaan poikkeuksellisen pitkä. Sen toimenpideohjelma on vähintään hyvä analyysi ajankohtaisista haasteista lasten ja nuorten hyvinvointipalveluissa. Hankkeen [julkilausutut tavoitteet](#) olivat kunnianhimoiset. Tästä varmasti kaikki ovat yhtä mieltä. Tämän tekstin haluaisin nimetä väljästi kirjoituksiksi Osallisuushankkeesta. Se on eri asia kuin arviointi, ja hyvä niin. Tämä pieni tutkielma osallisuushankkeesta tarkoittaa tätä kehyskertomusta ja kirjoituksia, jotka liittyvät siihen aivan suoraan ja tiukasti tai sitten väljemmin. Tutkielmassa on yleensä tutkimuskysymys, tässä tapauksessa ne ovat pikemminkin muotoa a) mitä ihmettä? ja b) entä sitten? kuin muotoa ”mikä oli vaikuttavuus ja tulokset?” Edellä mainittuihin kysymyksiin en varmasti saa vastattua.

Vuosi 2007 on hankkeen päättymisen vuosi. Osallisuushankkeen päätösvuosi voisi olla sen pääteemojen suhteen valoisampikin. Nuorten poliittinen aktiivisuus on mahdollisesti lähes kaikkien aikojen pohjalukemissa, ainakin äänestysaktiivisuus. Toisaalta keskustelu ”kadonneista” nuorista viittaa siihen, että sen kummemmin nivelvaiheen palvelut kuin palvelut yleensäkin eivät ole vireessä. Alkuvuoden eduskuntavaaleissa äänestysintona oli jopa historiallisen vaimea ja ilmeisesti nuorten äänestysintona tavallaan mukaisesti muita ikäryhmiä alempi. Syyspuolella julkaistun [polarisaatiomuiston](#) perusteella kaikista takuista huolimatta Suomessa on 1,5 ikäluokan verran nuoria, jotka ovat niin sanotusti ”ulkona” (vrt. NEET – not in education, employment or training, Unga utanför). Näitä lukuja on tosin myöhemmin korjailtu alaspäin. Tiedoilla on selvä liittymäkohta osallisuushankkeen keskeisimpiin teemoihin. Jos luetaan osallisuushankkeen toimenpideohjelmaa kirjaimellisesti, voitaisiin tilanteen perusteella sanoa osallisuushankkeen epäonnistuneen toimissa, joista tuli sen pääasiallinen painopiste. Jos tarkasteluun otetaan mittasuhteet ja arkirealismi, kuva muuttuu paljon. Hanketta ei pidä moittia asioista, joihin sillä ei ole ollut realistista vaikuttamisen mahdollisuutta. Toisaalta voidaan kyllä muistuttaa, että hankkeen oma tiedotus ei pitänyt tarkkaa lukua mittasuhteista muistuttamisella. Hankkeen tuomitseminen epäonnistuneeksi tällä perusteella olisi kohtuutonta, olkoonkin, että ne indikoivat kehitystä osallisuushankkeen ydinalueilla. Valmisteilla oleva lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma toteaa lapsiköyhyyden lisääntyneen merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Jotkut ovat olleet osallisempia kuin toiset.

Seuraava kehyskertomus ja sen ”alle” nettiavaruuteen sijoitetut dokumentit kertovat jotain siitä, mitä osallisuushankkeessa tapahtui. Olisiko jotain muuta voinut tapahtua, ja jos niin mitä ja kuinka paljon? Tähän vastaaminen jää toki lähinnä spekulatioiden tasolle, mutta on kiinnostava teema siinä missä itse hankkeen kulkukin. Osallisuushanke oli ja on edelleen osa hankemaailmaa, ja siihen kohdistuvat samat julkisuudenhallintavaatimukset ja tulospakot kuin muihinkin hankkeisiin. Osallisuushankkeen sisäisen tuloksellisuuden rinnalla vähintään yhtä mielenkiintoinen on se ekologinen lokero, johon hanke tänä päivänä asettuu. Koska joka virkkeen perään en voi liittää toteamusta siitä, että mahdollisesti kriittisiksi tulkittavat sanat eivät ole kritiikkiä hankkeen koordinaattoreita kohtaan – laitan tämän huomautuksen tähän alkuun. Ylipäättään tahtoisin antaa köyhän miehen toimintatutkimuksellisen laatulupauksen siitä, että kritisoin itseäni yhtä paljon kuin kaikkia muita yhteensä.

Henkilökohtaisesti toimintani hankkeen parissa on ollut enimmäkseen erinomaisen opettavaista, miellyttävää ja minulla on kaikki syyt olla kiitollinen mahdollisuudesta katsella

suomalaista hanketodellisuutta erityiseltä paikalta, jossain suhteessa aitiopaikalta. Muutakin kuin hauskanpitoa on mahtunut matkan varrelle. Enimmäkseen syynä tähän on ollut oma kyvyttömyyteni tarttua edellä mainittuihin kysymyksiin mistään kulmasta kyllin systemaattisesti. Tietyt hankaluudet ovat syynä siihen, että käytännöllisesti kaikki tekstit ovat joko julkaisemattomia tai julkaistu kokoelmissa, joilla on enimmäkseen löyhä kytkentä itse hankkeen julkaisuutoimintaan. Tähän kytketyt dokumentit osoittanevat melko hyvin, minkälaisia yrityksiä olen tehnyt ja miten erilaisilla orientaatioilla olen yrittänyt hanketta ja sen toimintaympäristöä lähestyä. Olen mennyt mukaan moniin sijaistoimintoihin, tehnyt muuta, kun varsinainen osallisuushankkeen tutkimus on jumittanut. Tästä sijaistoiminnasta olen muuten itse ollut hankkeita ja projekteja ilkkumassa ja joskus vähän [syyttämässäkin](#). Osa tähänkin kokonaisuuteen päätyneistä teksteistä on kirjoitettu aivan muuhun tarkoitukseen kuin osallisuushankkeen tutkimukseen. Mutta sellaisenakin ne ovat osa hapuilevaa vastausta kysymyksiin ”mitä ihmettä” ja ”entä sitten”.

Osallisuushanke ei tapahtunut tyhjiössä. Väitän, että osallisuushanke jossain määrin muuttui kokonaisratkaisusta osaksi ongelmaa, jota sen piti olla ratkaisemassa. Osallisuushanke oli reviiirikiistojen näyttämö ainakin yhtä paljon kuin vastaus yhteistoiminnan kysymyksiin. Osallisuushanke ajautui itsestään riippumattomista syistä esittämään puolivalmiita tuotoksia, vaikka pitkäjänteinen tapa toimia oli sen alkuperäinen idea. Väitän, että hankkeen yksi keskeinen tarkoitus oli muuttaa kuntien palveluja, mutta tätä enemmän kunnat muuttivat hanketta. Mutta on aivan eri asia väittää, että joku olisi tähän syyllinen, kaikkein vähiten hankkeen kunnissa toimivat ja toimineet koordinaattorit. On myös jokseenkin toinen asia olettaa, että hanke olisi epäonnistunut siinä tapauksessa, että se ei olisi lunastanut kaikkia siihen (myös ulkopuolelta) ladattuja lupauksia. Saman kohtalon ovat kokeneet monet muutkin hankkeet. Harvoin on löytynyt yhtä paljon vilpittömyyttä yritystä ja halua toimia tavoitteiden hyväksi kuin tässä hankkeessa. Vaikka osallisuushanke jotenkin onnistuisi toteuttamaan [toimenpideohjelmansa lupaukset](#), se tuskin voisi koskaan täyttää kaikkien osallisuuseksperttien toiveita. Osallisuushanke pääsee viisivuotisen taipaleensa loppuun ilman, että kukaan osaisi määrittellä, mitä osallisuus tarkalleen on. Tätä en pidä suurena ongelmana muulle kuin käsittepyörytykselle, johon itsekään en malta olla hieman puuttumatta.

Tuoreesta lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmasta on ministeritasolta todettu, että siitä ei tule toiveiden tynnyriä. Osallisuushankkeen kanssa oli hieman toisin. Jukka Vehviläinen kuvasi osallisuushanketta sen alkuvaiheessa juuri toiveiden tynnyriksi, eikä kuvaus ainakaan liioittele silloista tilannetta. Toiveita on monenlaisia, mitattavia ja mitattomia, kauniita lauseita ja kirjanpitoon sopivia. Varmasti olimme mukana pienimuotoisessa toiveiden hypetyksessä itsekkin, vaikka pyrkimys oli katsella enimmäkseen asioita etäältä viileästi ja objektiivisesti. Kaikki nuoriin liittyviä palveluita seuranneet taisivat olla pienen projektiväsmyksen kourissa, kun hanke alkoi. Oli varsin luontevaa samalla olettaa ja toivoa, että hankkeen myötä alkaisi hieman toisenlainen jakso. Toiveen saattoi esittää kieltämättä sitä kaikkea hyvää ja onnistunutta, mitä projekteissa oli saavutettu. Projektiväsmyksessä ja projektien kaaos ovat esimerkkejä termeistä, joilla tilannetta kuvattiin. Sittemmin osoittautui, ettei väsymys ole pahinta, mitä hankkeiden maailmalla on tarjota.

Hankkeen taustalla oli nähdäkseni ajatusrakennelma, jossa karkeasti jaoteltuna

- 1) kuntaan palkataan koordinaattori (jokaisessa hankekunnassa oli nimetty koordinaattori melkein koko ajan alkaen vuoden 2003 syksystä)
- 2) koordinaattori opettelee tuntemaan ja selvittää paikallisen tilanteen, kulttuurin ja tarpeet (vaihtelevasti koordinaattorit tulivat kunnan sisältä tai ulkopuolelta. Jokainen perehtyi tilanteeseen, jos ehti)
- 3) koordinaattori selvittää, mitä projekteissa ja hankkeissa on kokeiltu, kehitetty ja tehty ja millaisin tuloksin (toteutui vaihtelevasti, aina ei ollut edes vakavaa yritystä, jos hankkeen toiminta oli suoraan nuorten kanssa toimimista)
- 4) koordinaattori koordinoi mahdolliset omat kokeilut ja kehittämistoiminnan (toteutui vaihtelevasti ja oli tavoitteena vaihtelevasti)
- 5) koordinaattori juurruttaa projektien maailman terveimmät ja paikalliseen tarpeeseen sopivat osat kunnan/kuntien peruspalveluihin (toteutui parhaimmillaan hyvin, mutta ei läheskään aina – tämän asettaminen ulkopuolelta tavoitteeksi on hieman kyseenalaistakin, koska jotkin asiat kuitenkin kuuluvat kunnallisen itsehallinnon piiriin)

LYHYT HISTORIA, VUODET 2002–2003

On hyvä, etten koskaan dokumentoinut hankkeen vaiheita koko ajalta sillä tarkkuudella, millä aloitin vuosien 2002 ja 2003 dokumentoinnin. Ratkaisu ei ollut järin tutkimusekonominen tai lukijaystävällinen, mutta toisaalta kysymys ei kuitenkaan ollut mistään salaisesta KGB:n arkistosta. Päivämäärien ja tapahtumien vyöryttäminen ei sinällään taida olla järin kiinnostavaa. Jotain mielenkiintoista asiaan silti liittyy. Luonnosvaiheessa [tämä](#) teksti päättyi muidenkin kuin minun luettavakseni, eivätkä reaktiot olleet suorastaan kiittäviä.

Käytin hankkeen ensimmäisen vuoden aikana paljon aikaa etsien tietoverkoista merkintöjä siitä, miten osallisuushankkeeseen lähtöä oli käsitelty kunnissa. Jotain löytyi lähes jokaisen hankepaikkakunnan sivuilta, tyypillisesti lautakunnan tai KH:n pöytäkirjoista. Näistä materiaaleista käytin vain hyvin pientä osaa. Vaikka poistin niistä kaikki kunnan nimet ja rahausumat, tämäkin oli liikaa. Hankkeen itse määrittelemän valtakunnanjulkisuuden ohella eli siitä poikkeava paikallinen ja kuntatason julkisuus. Hankekuntien pöytäkirjoja selailemalla avautui oma maailmansa. Tänä päivänäkin en osaa sanoa miten julkisista lähteistä poimitun itsestäänselvyyden mainitseminen voi olla niin suurenmoista kiukkuherättävää asiaa.

Seuraavassa esiin nostamani asiat ovat oma tulkintani siitä, mitä asiaa tuntevaksi julistautuvien on hyvä muistaa. Paljon muutakin toki on. Huomionarvoisia asioita hankkeen alkutaipaleella ovat ainakin:

- 1) sosiaalitoimien nopeasti pienenevä rooli hankkeessa
- 2) osallisuus-termin itsensä monimerkityksellisyys ja ohipuhunta tästä johtuen
- 3) toimenpideohjelman aseman asteittainen siirtymä kunnalliselle arkitasolle

SOSIAALITOIMET

Alkuvaiheen tarkka kirjaaminen nostaa esille joitain ilmiselviä jännitteitä, joista en ainakaan muista hirveästi puhutun. Kuten dokumenteista käy ilmi, sosiaalitoimen panos oli vahva, kun hankkeen toimenpidesuunnitelmaa laadittiin. Liitteistä pitkät osuudet on suorastaan kirjoitettu sosiaalitoimen kielellä; varhainen puuttuminen, huolen vyöhykkeet, dialogit, läheisneuvonpidot ovat esimerkkinä suoraan sosiaalitoimeen liittyvästä ammattisanastosta. Hankkeen [toteuttajien](#) joukossa puolestaan kunnalliset sosiaalitoimet olivat huomattavasti vähemmän läsnä, ja koordinoivina tahoina kokonaan poissa. Osallisuushanketta on sanottu suureksi lajissaan. Sosiaali- ja terveysministeriö kuitenkin jakoi oman sektorinsa hankkeisiin noin kymmenkertaisen määrän avustuksia samoihin aikoihin kun osallisuushanke alkoi (jos rahat kelpaavat mittariksi). Osallisuushanke oli julkisuuden kannalta suuri hanke varsinkin alussa, mutta reaalisesti henkilötyövuosilla ja vastaavilla mitattuna ei niinkään suuri. Sosiaalitoimet eivät liity vahvasti vaikuttajaryhmiin, ne olivat luontevammin yhteydessä Itä- ja Pohjois-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan nuorisotoimiin. Kysymys oli nimenomaan kiinnostuksesta, ei vinoumasta hankkeiden valinnassa.

Osallisuushankkeen toimenpideohjelma kirjoitettiin maailmoja syleileväksi ja laajaksi leveys- ja syvyysuunnassa ja ajassa. Siitä saattoi ottaa kahden ministeriön kokoisia paloja pois ja aina vaan jäljelle jäävä osuus sekoitti laajuudellaan ja moniulotteisuudellaan. Hallinnollisten asioiden perusteella ei voi sanoa, ettei osallisuushankkeella olisi ollut sosiaalitoimen tai perusturvan tukea valtakunnallisesti tai paikallisesti, mutta nuorisotoimen ja koulutoimen vahva painoarvo

kyllä näkyi ja kuului alusta asti. Nuorisotyön ja koulun välinen yhteistyö on enemmän kuin yhden hankkeen kohtuulliseksi työsaraksi voi asettaa, tehtävää ja haasteita se tarjoaa varmasti kylliksi. Yhtä varmasti laaja-alaisen toimenpideohjelman joitain painotuksia alkoi jäädä vähälle huomiolle alusta asti, toisaalta esimerkiksi nuorten muuttoliike nousi esille ohjelman ulkopuolelta. Sosiaalitoimien suhteellisen pieni rooli koordinoivina tahoina ja koordinaattoreiden ammattitaustana antoi osallisuushankkeelle sen oman luonteen, vaikka ei varsinainen puute olisikaan. Lasten oikeuksien julistuksesta ponnistava osallisuuden tulkinta jäi huomattavasti vaimeammaksi kuin aktiivisen kansalaisuuden tulkinta, ja näillä nähdäkseni on eroa.

OSALLISUUDEN MONIMERKITYKSELLISYYS

Sosiaalitoimien suhteellisesti pieni rooli paikallisten hankkeiden hallinnoijana on detalji lukuisten kaltaistensa joukossa. Nähdäkseni se on myös indikaatio siitä, miten kilpailevat osallisuuden tulkinnat repivät hanketta eri suuntaan. Meistä suurimmalle osalle on varsin luontevaa hankkia vakuutus sairautta, tapaturmaa, työttömyyttä tai varkautta vastaan, mutta kuka haluaisi ostaa vakuutuksen osattomuutta vastaan? Joko kaikki maksukykyiset ovat osallisia, jolloin puhumme asiasta väärällä nimellä, tai sitten osallisuus on niin kertakaikkisen moniulotteinen asia, että sen konkretisoiminen on lähes mahdotonta. Osallisuuden tulkintoista en koskaan saanut tyydyttävää otetta, mutta puoliksi institutionalisoitu lähtökohta on yksinkertainen. Sosiaalinen osallisuus liittyy tyypillisesti sosiaalisen syrjäytymisen ja köyhyyden torjumiseen ja poistumiseen.

Sosiaalinen osallisuus on prosessi, jolla varmistetaan, että köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa olevat saavat tarvittavat mahdollisuudet ja voimavarat osallistua täysipainoisesti talous-, yhteiskunta- ja kulttuurielämään ja saavuttaa kyseisessä yhteiskunnassa hyväksyttävänä pidettävän elintason ja elämänlaadun. Sillä varmistetaan, että he voivat osallistua enemmän päätöksentekoon, joka vaikuttaa heidän elämäänsä ja mahdollisuuksiinsa käyttää perusoikeuksiaan. (Yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta. KOM (2003) 773.) http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2003/com2003_0773fi01.pdf

Kutsun sosiaalseksi osallisuudeksi sitä osallisuuden tulkintaa, joka painottaa tyypillisesti lasten oikeutta tulla kuulluksi lastensuojeluasioissa tai köyhien oikeutta saada osansa talouskasvusta. Osallisuudesta puhutaan esimerkiksi eurooppalaisen köyhyysturvavestaisen verkoston toiminnassa ja sosiaalipolitiikassa muutenkin. Osallisuus tarkoittaa tässä kehyksessä lasten kuulemista heitä koskevien asioiden yhteydessä. Osallisuushankkeen monet pyrkimykset koulupudokkaiden ja peruskoulun jälkeen vaille mitään paikkaa jääneiden auttamiseksi liittyy myös tähän osallisuuden tulkintaan. Osallisuus kiinnittyy oikeuksiin. Osallisuus on oikeutta saada osansa ja oikeutta olla jäämättä koneiston jyräämäksi.

Toinen tulkinta osallisuudesta liittyy huoleen nuorten laskevasta osallistumisesta poliittiseen järjestelmään ja alhaisesta äänestysinnostosta esimerkiksi vuoden 2000 kuntavaaleissa.

Osallisuudella tarkoitetaan osallisuuden tunnetta, joka koostuu tiedoista, motivaatiosta, taidoista ja vallasta vaikuttaa. Jotta nuori voisi tuntea osallisuutta ... hänellä täytyy olla riittävästi tietoa, hänen täytyy kokea sisäistä tarvetta osallistua ja sitoutua päätöksentekoon. Osallisuus ei voi toteutua ilman käytettävissä olevaa valtaa. (Helsingin nuorisosiainkeskus, strategialuonnos, julkaisematon, ks. myös nuorten Helsinki http://www.hel.fi/wps/wcm/resources/file/ebbf9a4812f5f77/nuoriso_yleisesite05_1.pdf).

Kukaan tuskin kaipasi kirkasta osallisuuden käsitettä sinällään, mutta välinpitämättömyys sen puuttumisestakaan ei ollut eduksi. Jos lähes neljäkymmentä erillistä (seutu)kunnallista hanketta yritetään nivota yhteen kokonaisuudeksi, se on tarpeeksi vaikeaa joka tapauksessa vaikka keskeisestä termistä olisi yksimielisyyskin. Osallisuuden eri tulkinnat eivät sulje toisiaan pois, mutta niiden institutionaaliset perustat ovat kuitenkin erilaiset. Karkeasti jaotellen syrjäytymisen vastaisessa työssä ensin jokin indikoi osattomuutta (lastensuojelun tarve, köyhyys, jääminen ilman koulutuspaikkaa). Osallisuuden palauttamisella tarkoitetaan nuoren (perheen) palauttamista paremmalle uralle kriteerein, jotka ovat kuitenkin ainakin osittain mitattavissa kokemuksesta riippumatta. Kun sosiaalisen osallisuuden näkökulmasta puhutaan osattomuudesta, viitataan ryhmiin, joita kymmenen vuotta jatkunut talouskasvu ei ole koskettanut. Sosiaalinen osattomuus on helposti ja kohtuullisen yksinkertaisesti osoitettavissa tulonjakotilastoista, tulonsiirtojen ostovoimasta ja lapsiköyhyysasteesta.

Toisesta näkökulmasta osallisuus, demokratia, aktiivinen kansalaisuus ja päätöksentekojärjestelmä on ensisijainen. Jälkimmäinen tulkinta perustaa itsensä enemmän tunteeseen ja kokemukseen. Osallisuuden puute viittaa aiheelliseen huoleen kansalaisyhteiskunnan perustan rapautumisesta. Osallisuuden vastakohta näin määriteltynä on passiivisuus enemmän kuin osattomuus. Aktiivisuus on tahdon asia enemmän kuin köyhyyden tai syrjäytymisen asia. Kysymys ei ole niinkään siitä, että systeemi jyrää nuoria. Enemmänkin huoli kohdistuu siihen, että poliittinen järjestelmä elää omaa elämäänsä ja nuoret omaansa.

Molempia osallisuuden tulkintoja nähdäkseni yhdistää tietty riski rituaaliksi muodostumisesta, yhteishakulomakkeen, urasuunnitelman, lapsen tai nuorten ”kuulemisen” tai vaalilipun täytöstä. Osallisuuden tulkinnat ovat ja saavat olla kirjavia. Lukuisia pieniä osakokonaisuuksia sisältävän hankkeen ylimpänä otsikkona varsin monitulkintainen termi vain tuo lisää ohipuhuntaa sinne, missä sitä jo valmiiksi on aivan kylliksi. Valtakunnallisen osallisuushankkeen toimenpideohjelmaa sävyttää tulkinta osallisuudesta ensiksi mainitun kriteerin mukaan, mutta osallisuushankkeen käytännöt viittasivat enemmän jälkimmäiseen. Tiivistetysti sanottuna yleisessä keskustelussa osallisuudesta elää rinnakkain eri tulkintoja, jotka tiivistyvät seuraavissa ideaalitapauksissa:

- a) kunnan on kuultava nuoria heitä koskevissa päätöksissä (Nuorisolain henki)
- b) lasta on kuultava kehitystason mukaisesti häntä koskevissa asioissa, yleisin referenssi ovat lastensuojelupäätökset (Lasten oikeuksien julistuksen ja perustuslain henki)
- c) yhteiskunnan vähäosaisten on saatava osansa pitkään jatkuneesta talouskasvusta (Tulonsaamisen ja hyvinvointivaltion henki)

Eri määritelmät eivät sinällään ole dramaattisesti erilaisia tai eri tavoitteisiin pyrkiviä. Kun otetaan pitkä harppaus käytännön toimiin, alkaa eroja näkyä. Käytännön toimilla ei välttämättä ole johdonmukaista yhteyttä määritelmiin, mutta institutionaalinen yhteys on selvä. Eri määritelmistä voidaan johtaa nuorten vaikuttajaryhmän tarvetta, oppilaskuntatoiminnan tärkeyttä, läheisneuvonpidon menetelmien kehittelyä ja tuloloukkujen purkamista ja ensisijaisten etuuksien korotuksia.

OSALLISUUSHANKE KUNNISSA

Hankkeen toimenpideohjelmaa voidaan syystä sanoa hyväksi analyysiksi ajankohtaisesta tilanteesta ja sen vaatimista pikaisista ja konkreettisista toimista. Toimenpideohjelman kenttänä

olivat korkeintaan vähän ylöspäin pyöristäen koko yhteiskunnan julkiset toimet lasten, nuorten ja perheiden aseman parantamiseksi. Kun haasteet ovat tässä mittaluokassa, jonkin asteen yksimielisyys jo sinällään on saavutus. Sisällöllisestikään merkittäviä puutteita on vaikea osoittaa. Toki joitain suuren mittaluokan teemoja kuten asuminen, toimiminen kansalaisjärjestöissä tai asevelvollisuus eivät ole mukana, eivät myöskään tulonsiirrot, mutta leveällä rintamalla ohjelma etenee. Ohjelmallisena kokonaisuutena suunnitelma on melko konkreettinen – vailla sisällyksetöntä julistusta, joskin myös selkeästi mitattavia tavoitteita. Jälkiviisaana ajatuksena on helppo esittää, että hankkeen tulosten sitominen yhteen selvästi mitattavaan indikaattoriin (vaikkapa hankekunnassa nuorten äänestysprosentti eduskuntavaaleissa 2007 on 85 %; vuonna 2007 yksikään oppivelvollisuuden päättävä ei jää vaille peruskoulun todistusta tai jatko-opintopaikkaa) olisi ollut selkeä ja siksi omalla tavallaan hyvä. Jälkiviisaus on viisauden lajeista turhin. Tarkoitukseni on lähinnä pohtia hankkeelle vaihtoehtoja tulevaisuutta ja sen kannalta pohdinta on ehkä aivan sallittua.

Sitominen yhteen mitattavaan tavoitteeseen pätee lähinnä hanketoiminnan logiikan kannalta, ottaen huomioon edellä mainitun riskin äänestämisestä rituaalina. Osallisuustermin monet tulkinnat johtivat siihen, että selvää osallisuuden konkreettista olomuotoa ei ollut. Ehkä vielä merkityksellisempää on, että ei ollut myöskään kriteereitä, joilla osoittaa jonkin olevan ei-osallisuutta edistävää. Itse tyydyin pian määrittelemään osallisuuden niiksi asioiksi, joita osallisuuden nimissä tehdään, siis tarkoitukselliseen kehämäärittelyyn. Virallisen tiedotetekstin toistaminen pääministeri Lipposesta, valtakunnallisesta hankkeesta ja hyvistä käytännöistä ei tuottanut tuskaa kenellekään. Vedenpitävän vastauksen keksiminen siihen, mikä on se osallisuus, jonka piti sitoa samaan nippuun juuri nämä 37–39 hanketta, ei ainakaan minulta onnistunut. Ikävä kyllä nimenomaan minä olin asemassa, jossa tuo tehtävä olisi langennut erityisellä painolla.

Hankkeen toimeenpano, sen konkreettinen oleminen on se, mitä alun perin 39 paikallisessa osahankkeessa tehtiin. Kuten alakerran dokumentissa tarkemmin kerrotaan, kunnat olivat itsestään selvä valinta hankkeen toimeenpanon ”alustaksi”. Hanke kuntatason todellisuudesta nähtynä on tietenkin erilainen kuin yhteisen ohjelmatekstin kokoava näkökulma. Se, kuinka paljon ja nopeasti osallisuushanke muutti muotoaan poliittisesti painavasta ohjelmasta arkiseksi kuntapalvelujen osaksi, oli huomionarvoista. Yllättävää tuskin on naiivillekaan dokumentintulkitsijalle, että implementaatioissa joudutaan tarttumaan konkreettiseen toimeen, jotta voidaan tarttua edes johonkin. Hankkeen käynnistyminen kunnissa tapahtui sellaiseen aikaan vuodesta, että talousarviokäsittelyn kannalta oppikirjan mukainen eteneminen ei ollut aivan helppoa. Selkeän kuntarahan [osoittaminen](#) ja toisaalta kunnan taloudenpidon säntillisyydet olisivat olleet helpommat toisenlaisessa syklissä. Tämä on ”vain” tekniikkaa, mutta sillä on aika konkreettiset seuraukset. Hankkeen hakijoiden esittämät budjetit saattoivat olla mittaluokkaa 400 000 € Hankkeen luonteva ja järkevä muuntaminen 24 000 euron mittaluokkaan piti enemmän tai vähemmän vain olettaa tapahtuvaksi.

Julkinen salaisuus on, että osallisuushankkeen kunnallisista koordinaattoreista kaikki eivät tienneet olleensa sellaisia ennen siirtymistään seuraavaan tehtävään. Joillakin paikkakunnista lisäksi toimintaa käynnisteltiin niin pitkään, että herää kysymys suunnitelmien vakavuudesta hakuvaiheessa. Koordinaattoreiden vaihtuminen, mikä tuskin on mitenkään erityistä nykyisessä tilanteessa (vielä vähemmän kenenkään hankkeessa toimineen syy), asetti laaja-alaisen toimenpidesuunnitelman toteutuksen haasteelliseen asemaan. Osallisuushankkeen vahvuudeksi ajateltiin sen mittaa ja jatkuvuutta, joka sallisi pitkäjänteisen työn. Tämän asian suhteen osallisuushanke ei ole tehnyt ketään viisaammaksi. Jos niin sanottujen hyvien käytäntöjen kehittämisessä pitkäjänteinen projektimainen työ on paikallaan, kannattaa asiaa tarkastaa suurimpien

ESR-hankkeiden puolella, tai ylipäänsä hankkeissa, joissa pitkäjänteisyys on ollut todellista.

Koordinaattoreiden vaihtuminen ja muu katkoksellisuus johtui varmasti, enemmän kuin mistään muusta, epävarmuudesta. Lähes jokasyksyiseksi traditioksi muodostunut rahoituksen epävarmuus kyllä lujitti hankkeen sisäistä yhteenkuuluvuutta, mutta ei tavalla, joka olisi auttanut viemään hankkeen varsinaisia tavoitteita eteenpäin. Osallisuushankkeessa ei täysin koskaan nähty, saako tällä tavalla mitään tilaa, koska tilausta epäroitiin puolet ajasta. Jos kysymyksessä ei olisi ollut usean ihmisen työpaikka, kokonaisuus olisi ollut suorastaan hauska. Innovatiivisuutta kirjoitettiin väen väkisin paikkaan, josta sitä ajettiin tarpeettomalla epävarmuudella pois. Rahoituksen epävarmuus paradoksaalisesti myös ajoi hankkeen kokonaisuutena paineeseen esittää tuloksia hyvin varhain, vaikka nimenomaan pitkäjänteisyyden piti olla viisivuotisen hankkeen erityinen piirre. Hankkeen tavoitteet olivat mahdollisen rajamailla alun perinkin, mitenkään ei siinä tilanteessa ole varaa hukata energiaa täysin alkuperäisten tavoitteiden ulkopuolisiin budjettihallinnon kiemuroihin.

Kuntatasolla osallisuushanke on myös taloudellinen ja työllisyysrealiteetti. Se saattoi ilmaantua jonkin edellisen hankkeen päättymisen yhteyteen, jolloin kunnan näkökulmasta osallisuushanke liittyi tällaiseen ketjuun. Osallisuushankkeen merkitys kunnan (yleensä) nuorisotoimen rahoituksessa saattoi olla suuri, vaikka valtionavustus tyypillisesti oli alle 20 000 eurosta korkeintaan 30 000 euroon vuodessa. Kuntatasolla osallisuushankkeen koordinaattori saattoi liittyä osaksi useamman sijaistuksen ketjua. Suureen ääneen vaiettu asia oli, että hankehakemusten rutiininomaiselle kirjoittajalle osallisuushanke on vain hanke muiden joukossa; retoriikan valinnan kysymys. Koordinaattorit eivät kaikissa tapauksissa olleet hankkeen hakuvaiheesta asti aktiivisesti määrittelemässä tavoitteita. Hanke käynnistyi virallisesti kunnissa, mutta todellisuudessa monissa paikoissa nimenomaan [hallintokunnissa](#).

Kaikki tämä oli varsin rationaalista toimintaa, jossa paikalliset päätökset tehtiin paikallisella tasolla niin kuin pitääkin. Mutta samalla on todettava, että kun valtion keskustasolla oltiin rationaalisia ja osaavia omalla tavallaan, tämä ja kuntatodellisuus karkasivat nopeasti kauas toisistaan. Hankkeen tarkoitus on muuttaa kuntien toimintatapoja, ja niin se tekeekin. Mutta kunnat myös muuttivat hankkeen toimintatapoja vahvasti omista lähtökohdistaan. Koordinaatiolla voidaan tarkoittaa lähes yhtä montaa asiaa kuin osallisuudella, ja monenlaisia olivat myös koordinaattoreiden toimenkuvat ja niihin liittyvät vaatimukset, autonomia ja niin edelleen. Kunnissa ja kuntien eri hallintokunnissa oli jo vuonna 2002 niin monipuolinen kokemus ja näkemys hankkeista, että vastaanotto vaihteli paljon. Variaatio tarkoittaa, että joillain paikkakunnilla edettiin lähes alkuperäisessä hankkeen hengessä, joillain toisilla paikkakunnilla vähemmän tai toisella tavalla.

Hankkeen tullessa toimeenpanovaiheeseensa kunnissa hanke tavallaan alkoi uudelleen. Toiminta alkoi lähinnä hyvässä hengessä ja osaavissa käsissä, kirjavana ja toimenpideohjelmaan etäisyyttä ottaneena. Jotkin koordinaattorit jäivät tukalaan tilanteeseen valtakunnallisen hankkeen ohjauksen ja paikallistason esimiesten välissä. Jälkimmäisissä löytyi myös sellaisia, joiden mielestä suurin työ on ohi, kun rahoista on päätös tehty; resurssit siirtyivät ikään kuin kunnallisen autonomian piiriin. Jotta toimenpideohjelma kirjaimellisesti ymmärrettyä olisi voitu kunnassa viedä läpi annetussa ajassa, koordinaattorilta vaadittaisiin vastaavia valtuuksia ja kykyjä suhteessa kunnan palveluihin kuin kapellimestarilla on orkesteriin. Tällaisesta ei voida puhua kuin parissa tapauksessa.

KUNNAT OSALLISUUSHANKKEESSA

Hankkeen aikana käytin paljon aikaa saadakseni kuvan hankkeen kunnista erilaisten tilastolisten kuvaajien avulla. Lopulta tämä urakka jäi lähinnä reunahuomautukseksi sekä hankkeen kannalta että muutenkin. Tiiviin [taulukoinnin](#) taustalla on 20 erilaista tunnuslukua, joita olen kerännyt Stakesin, Tilastokeskuksen, Kuntaliiton, nuorisosiain neuvottelukunnan ja myös MTV:n julkisista lähteistä. Kuntien erot ovat valtakunnallisessa hankkeessa omaa luokkaansa. Tulin laskeneeksi, että Helsingissä valtionavustus vastasi noin 1,40 euroa nuorta kohden. Vastaava luku Kaskisissa oli 123 euroa. Valtionavustus myönnettiin koordinaatiotoiminnan kustannuksiin. Sikäli nämä lukemat ovat yhdentekeviä, mutta erot pysyvät. Mukana on [muuttovoittokuntia](#) ja muuttotappiokuntia; pohjoisen ja etelän kuntia; valtakunnan pääkaupunki, maakunnan keskuksia ja nukkumalähiökuntia. Jossain kunnassa koordinaattorilla ei olisi mahdollisuuksia oppia tuntemaan kaikkia oman alan kollegoita, toisessa kaikkien kunnan nuorten puhelinnumerot olisi nopeasti tallennettu omaan kännykkään. Yhdessä kunnassa osallisuushanke ajoi ylös uuden sektorin kuntapalveluihin, toisessa valtionavustuksella ostettiin jotakuinkin mainos hihaan jo valmiiksi käynnissä olevaan toimintaan.

Eri indikaattoreita yhdistelemällä tein, kuten totesin, lähestymislyönnin saadakseni hankkeeseen osallistuvat kunnat jollain tavalla kartalle. Hankkeeseen valittiin tarkoituksella erilaisia kuntia, mikä ei yli 400 kunnan maassa ole kovin vaikeaa. Toisessa ääripäässä [jaotteluni](#) ovat kaupunkikeskusten välittömässä läheisyydessä olevat talopakettipuistot, joissa työllisyys, talous ja muut indikaattorit ovat suotuisassa asemassa (Naantali, Lempäälä). Toisin paikoin eivät sen enempää talouteen ja työllisyyteen kuin muuhunkaan sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät indikaattorit juuri anna ilonaihetta (Nurmes). Itse lähestymislyönti olisi edelleen jonkin verran kelvollinen ainakin osaksi keskustelua siitä, mitä esimerkiksi valmistumassa olevan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman hyvinvointi-indikaattoreilla voidaan tehdä. Osallisuushankkeessa ei voitu tehdä paljon. Äänestystiedoista kävi ilmi, että nuoret [äänestivät](#) osallisuushankkeen kunnista innokkaimmin vuoden 1999 eduskuntavaaleissa suurimmissa kaupungeissa. Samoin suurimmissa kaupungeissa taloudellinen hyvinvointi ja väestön koulutustaso ovat korkeimmat. Toisaalta näissä paikoissa on myös eniten lapsia sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Toisessa ääripäässä voidaan vastata kysymykseen kunnan nuorten osallisuudesta: toinen on osallinen, ja toistakin epäillään osallisuudesta kioskimurtoon.

Koko ajatus hankkeen etenemisestä indikaattoritauluista käytännön tasolle perustuu siihen tahalliseen naiiviin ajatuskulkuun, että suurisuuntaisen ja pitkäkestoisen hankkeen tulokset voisivat näkyä laajasti lasten ja nuorten hyvinvoinnissa. Kysymys sinällään on mielenkiintoinen. Pian kävi selväksi, että kytkentä osallisuushankkeeseen jäisi liian etäiseksi edes naiiville näkökulmalle. Hankkeen parissa toimivien kannalta numeroin mitattu hyvinvointi oli kiinnostava, mutta arjen työlle liian etäinen asia, jotta se olisi herättänyt paljon konkreettista toimintaa. Kun monissa kunnissa oli joko juuri valmistunut tai tekeillä jokin hyvinvointipoliittinen ohjelma, tilastollisen tiedon keruu suunnattiin paikallisiin tarpeisiin ja toteutettiin muun muassa kouluterveyskyselyn tuella.

Vuoden 2003 ja 2007 vaalien äänestystiedot ikäryhmittäin eriteltyinä olisivat olleet erinomainen mittari sille, oliko osallisuushankkeen aikana tapahtunut muutosta siinä mukana olleissa kunnissa. Näiden tietojen saaminen ei tietenkään ole myöhäistä nytkään, eikä tarkastelun vieminen seuraaviin eduskuntavaaleihin. Jos hanke on ilmoittanut toimivansa tavalla, jolla on järkevää olettaa yhteys äänestyskäyttäytymiseen, tämä olisi luultavasti kaikista indikaattoreista osuvin. Äänestystilastoista selviää osallisuushankkeen ulkopuolelta se, että nuoret kyllä

äänestävät siellä, missä muutenkin asiat ovat hyvin: ruotsinkielisellä Pohjanmaalla. Sikäli ei mitään uutta taivaan alla. Tiedämme, että samoilla seuduilla myös koulun nivelvaiheeseen liittyvät asiat ovat parhaalla tolalla. Mahtavatko hyvät käytännöt olla selittäjä vai mahdollisesti paikallinen kulttuuri ja perinne?

Mahdollisten tulevien osallisuushankkeiden perustaksi ei olisi hullumpi asetelma, jos esimerkiksi vuoden 2011 nuorten äänestysprosentti asetettaisiin lähtökohtaiseksi kriteeriksi – kaikessa puutteellisuudessaan. Vastaavasti kriteerinä voi olla jokin lastensuojeluun liittyvä kriteeri tai nivelvaiheen mitattava indikaattori. Käytännön kannalta mieluummin yksi ja mitattava tavoite ja tyyli vapaa, kuin kaikille kaikkea. Ainakin jos resurssit viittaavat tähän suuntaan.

Jälkiviisastelujen listaan voidaan liittää pohdinta siitä, olisiko kuntien kanssa tehty selkeä tulossopimus jonkin asian saattamisesta paremmalle tolalle osoitettavasti ja mitattavasti ollut hankkeen jättevyyden kannalta mielekästä. Tällaista ei ainakaan eksplisiittisesti tehty, ja kovin teknokraattinen ratkaisu se olisi ollut. Hankkeen käynnistyksen marssijärjestyksessä tällaisen ratkaisun etsikkoaika meni nopeasti ohi.

Rekistereistä joka tapauksessa käy hyvin ilmi, että nuorisotyöttömyyden saattaminen Nurmeksessa edes lähelle Helsingin tasoa olisi jo huikea teko. Lapinlahtelaisten [koulutustason](#) hinaaminen edes lähelle helsinkiläisten tasoa olisi samoin tosi kova suoritus – siinä missä Helsingin [lastensuojelutapausten](#) lasku Vuolijoen tasolle. Tällainen näkökulma tarkoittaisi, että tulos ratkaisee, ja sen voi saavuttaa vaikka huonommalla yhteistyöllä, myöhäisemmällä puuttumisella ja kodin ja koulun yhteistyötä vähentämällä, jos asia niin on toimiakseen. Erot kuntien väestöpohjissa, taloudessa, sijainnissa, kulttuurissa, tavoitteissa, asemassa muuttoliikkeen lähtö- ja pääteasemina asettaa kysymyksen [hyvien käytäntöjen](#) siirrettävyydestä niiden välillä.

Veikkaukseni on, että lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman uudelleen virittämä kaipuu hyvinvointi-indikaattoreihin on haasteiden edessä. Tiedon kokoaminen on vaikeaa, tulkitsemiseen pystyy todella harva ja tietojen muuttaminen viisaiksi poliittisiksi päätöksiksi on valtiomiesluokan tehtävä.

PROJEKTI JA OHJELMA, HYVÄT KÄYTÄNNÖT

Tiedossa oli hankekuntien kovasti eriytynyt tilanne monessa asiassa. Ajatuskokeeksi etsin legitimaatiota sille, että heikoin saa eniten – tai jätetään yksin heikkouksineen, koska tällainen hanke ei pysty tuottamaan niin todennäköisesti hyviä, innovatiivisia käytäntöjä. Olen tämän projektin ja ohjelman erittelyn jälkeenkin yrittänyt olla tarkkana sen suhteen, miten tavara-tuotanto ja palvelutuotanto rinnastetaan toisiinsa. Ahkerat julkaisijat EVA ja SITRA muiden muassa pitivät tätä näkökulmaa esillä, lähinnä tosin terveydenhuollon alueella. Tämä kysymys ei ehkä olisi herännytäkään, jos osallisuushanke olisi ollut pienenä osana jotain suurempaa rakennerahastokokonaisuutta tai muuta vastaavaa. Mutta tietoisena hankkeen saamasta julkisuudesta ja siihen kohdistuneista paineista (joita itsekin olin luomassa) tämä kysymys aktualisoitui. Olisiko toimenpideohjelmalle uskollisin ratkaisu lähteä tietoisesti luomaan alansa eliittihan- ketta, jossa evoluution kylmät lait pudottavat kuivat oksat pois? Koskaan tällaisia kysymyksiä ei todellisuudessa tarvinnut ratkaista, mutta olinkin olevinani teoreettinen. Jos otetaan vakavasti ajatus parhaista käytännöistä, tuntui luontevalta, että hanke ottaisi kiinnityksen paikkoihin, mistä parhaaseen on lyhin matka.

Jos tarkoitus olisi todella saada irti parhaat käytännöt, miten asiaa pitäisi lähestyä? Jos etsitään lintuinfluenssarokotetta, investoidaanko tasaisesti ympäri maan vähän kaikkiin mukavan nimisiin bioyrityksiin, vai muutamaaan parhaaseen? Eikö volyymiltaan pienen ohjelman pitäisi satsata vain huippuihin? Tämä pitäisi tehdä murehtimatta aluepolitiikasta ja reiluudesta. Tätä lähtökohtaa kutsuin valtiolliseksi ohjelmaperustaiseksi riskirahoitusratkaisuksi. Tässä tapauksessa ohjelma rinnastuisi täysin biolääketieteeseen tai muuhun kovaan sektoriin. Selvää kuitenkin oli, ettei osallisuushankkeesta tulisi puhtaasti ohjelmaa tällä kriteerillä.

Alakerran köyhän miehen teoreettiset ja induktiiviset osat liittyvät osallisuushankkeen alkuvuosien vaiheisiin. Ne ovat yrityksiä selittää ja ymmärtää hanketta osana suurempaa kokonaisuutta. Osallisuushanke, sen käytännön toiminta, kokoontumiset, oma tiedottaminen ja näkyvyys muussa julkisuudessa joitain asioita mainitakseni olivat jollain tapaa ikuisessa riitasoinnussa. Aina kun vaikutti hetkenkään siltä, että kokonaisuudesta saa joltain kulmalta kiinni, todellisuus otti omansa, asetti jalat maahan ja pään pyörälle. Sekä [projekteja ja ohjelmia](#) että [hyviä käytäntöjä](#) koskevat osuuden tekstit ovat yrityksiä tarkastella asioita viileän etäisesti, ottaa palvelutuotanto tuotantona ja pohtia, mitä osallisuushankkeen kaltaisella toiminnalla voi olla tehtävänä sillä saralla. Darwinistinen retoriikka ei sinällään ole suosikkilähestymistapani. Mittasuhteet tietäen olisin sen hyvin hyväksynyt, ohjelma ohjelmana ja vaikka elitistisenä jos näin on oltava.

Jos osallisuushanke olisi ollut ohjelma, olisin määritellyt sen roolin valtion riskisijoituksia tekeväksi yksiköksi. Hankeavustus tässä kehyksessä olisi lähinnä ennalta maksettu tekijänoikeusmaksu hankkeessa tapahtuneeseen ”tuotekehittelyyn”. Näin kylmästi ajatellen osallisuushankkeen olisi pitänyt toimia tietoisesti ja aktiivisesti ”Matteus-efektiä” kiihdyttäen, antaa enemmän niille, joilla jo on eniten. Tasoituksen periaate ja perinne on Suomessa vahva ja hyvä niin. Ajatukseni lähinnä oli se, että kun osallisuushankkeen mittasuhteilla ei luultavimmin olisi merkittävää reaalista vaikutusta, sen pitäisi keskittyä muuhun. Käytännön realismi vain osoitti sen, että merkitystä tasoituksenkin kannalta on silloin, kun asiaa katsotaan pienen kunnan yhden pienen hallintokunnan näkökulmasta. Ajatus yhteistoimintakokeilusta kunnissa pitää paikkansa, mutta sen rinnalla elää vahvasti kokeilun todellisuus hallintokunnissa kuntien sisällä.

Osallisuushanke oli hanke, jolla oli tiukka velvoite tuottaa tulosta. Tästä seuraa arjen pyöryksessä käytännössä se, että kunkin hankkeen velvoitteeksi tulee tuottaa yhteiseen kassaan hyviä käytäntöjä, joista yhdessä tulee hankkeen ”tulos”. Tämä ei ole itse asiassa kovinkaan vaikeaa tai monimutkaista. Jälkiviisaasti sanottuna mielenkiintoisempaa olisi nähdä tapaus, jossa toisen kunnan luoma käytäntö otetaan käyttöön toisessa paikassa niin, että se todella edellyttää muutosta toimintatavoissa – eikä siis ole vain ”niksi”.

Vaikka erottelu projektin ja ohjelman välillä tuli tehtyä perushämmennyksessä hankkeen alkutaipaleella, sen perusidea voisi olla edelleen kestävä. Vastaavaa toimintaa käynnistettäessä olisi alun perin selvillä mitä ollaan tekemässä. Edelleen on nähdäkseni yhden lajin asia suunnata projekti sinne, missä ongelmat ovat akuutteja. Toisessa ääripäässä ohjelma menee sinne, missä ongelmat on pitkälti voitettu ja kysyy ”miksi” ja ”miten”. Tämän mukana ratkeaa myös, millaisia henkilöitä olisivat ihanteelliset paikalliset koordinaattorit; käytännön auttajia vai pelle pelottomia, jotka näkevät yhteydet kaavoituksen ja lasten hyvinvoinnin välillä kymmenen vuotta eteenpäin. Onnistumisen kriteeritkin muuttuvat näkökulman mukaan. Tasoittaako olemassa olevia eroja vai suunnata rajallisia voimavaroja sinne, missä investoinnin tuotto-odotukset ovat parhaat? Varmasti riskittömin vaihtoehto olisi vain johdonmukaisesti kieltää kaiken markkinasanaston sopivuus, mutta se puolestaan edellyttäisi silmien ummistamista paljolta sellaiselta, mitä ympärillä tapahtuu. Erottelin peruspalveluiden massatuotantoa ja pieniä projektien sarjoja. Tämä projekteja ja ohjelmia käsittelevä teksti kaikessa köyhän miehen teoreettisuudessaankin herätti pahaa verta syystä, jota en oikein osannut heti ymmärtää. Teksteissä ei mainita nimeltä kuntia tai henkilöitä sellaisessa yhteydessä, että asia ensituntumalta vaikuttaisi kovin tulenaralta.

Projektien kaaos tuotti myös hyvien käytäntöjen ja mallinnusten runsauden, jossa valinnanvaraa kyllä on, mutta ei välttämättä paljon muuta. Näissä pohdinnoissa on liittymäkohtia 90-luvun alun valtion ja kunnan välisen suhteen uudelleenmuotoiluun. Osallisuushanke alkoi tilanteessa, jossa vertikaaliset ja horisontaaliset verkostot asettuivat uudella tavalla, ja valtionosuuksiin perustuva keskusohjaus heikkeni. Lasten ja nuorten palveluissa toimivan olisi oltava aktiivisessa ja oppivassa suhteessa samaan aikaan horisontaalisesti paikallisiin eri alan ja saman tavoitteen kanssa työskenteleviin ihmisiin. Tämä ei kuitenkaan yksin riitä. Painetta on myös säilyttää yhteys oman alan osaamisen keskuksiin vertikaalisessa tasossa; paikkoihin, joissa ideaalisesti yhdistyvät monet käytännössä kerrytetyt käyttöteoriat ja hyvät käytännöt. Osallisuushankkeen paikallisille koordinaattoreille kysymys lähityöyhteisön vaatimusten ja hankkeen vaatimusten välillä saattoi muodostua ahdistavaksikin.

Osaamiskeskittymien muodostuminen on muutakin kuin yhteistyötä. Eri aloitteet ovat myös kilpailusuhteessa keskenään. Tämä on johdonmukainen evoluutioajatteluun perustuva rakennelma, jossa paras jää eloon. Kilpailussa nähdäkseni on myös sellaisia piirteitä, että menestys seuraa sitä, joka onnistuu näyttämään menestyvältä ja viestimään menestystä. Oireellista on, että kun hankkeet laativat esitteitä, ne suunnataan usein toisille hankkeille ja poliittisille päättäjille enemmän kuin lapsille ja nuorille. Projekteissa on tietty menestymisen paine. Harva perustaa ulkoista viestintäänsä ajatukselle ”nyt on tehty kaikki virheet ja meitä viisaampaa saa turhaan hakea”. Näkemykseni on, että vuosituhaten vaihteen tietämällä siirryttiin projektien ja hankkeiden toiseen aaltoon, lähinnä EU-rakennerahastokausien syklissä. Tässä tilanteessa paradoksaalisesti piti osoittaa edellisen projektin tulokset hyväksi, mutta samaan aikaan nuorten ongelmat entistä vaikeammaksi. Projektit ja ohjelmat -kirjoitelma ei ratkaise eikä juuri puutukaan näihin ongelmiin, koska ongelmien suora osoittelu oli hieman herkkä aihe. En muista kuulleen kenenkään kysyvän missä ovat ohjelmakauden 1995–1999 hyvät

käytännöt, kun uusien perään jo alettiin kysyä. Osallisuushankkeen kanssa samaan aikaan toimineen Onnistuvat opit -hankkeen [seminaarissa](#) ihmettelin, tarvitaanko koulupudokkaiden auttamiseen todella mainostoimiston suunnittelema ”visuaalinen ilme”. Jäin siihen ymmärkykseen, että kyllä tarvitaan.

Hämmästyttävä kokemus hanketodellisuudessa on ollut se, että tutkijan ominaisuudessa on jäänyt jopa yksinään tavoitellessaan arkisia ja yksinkertaisia näkökulmia. Tutkijoihin yleensä liitetään arjesta vieraantuneisuus ja torneissa asuminen. Vaikuttaa siltä, että hankkeiden maailmassa kehittäjät, jotkut koordinaattorit ja konsultit vasta tukevasti ilmassa ovatkin. Ainakaan minun älylliset resurssini eivät riitä luomaan kytkentää havaittavan todellisuuden ja kovimman tason hankeretoriikan välille.

Toinen teema ovat hyvät käytännöt. Kirjoituksessa käytännöistä otin tarkoituksella etäisyyttä kerättyihin käytäntöpakkeihin ja muuhun hyvin konkreettiseen. Asetin mielestäni edelleen perustellusti hyvän käytännön kriteeriksi sen, että siitä on enemmän hyötyä kuin haittaa. Hyvän käytännön määrittelin: hyvät käytännöt ovat *organisaatioihin ja työmenetelmiin liittyviä uudistuksia, jotka parantavat suorituskykyä*. Vaikka olen matemaatikkona alle kaikkien asteikkojen, voin edelleen puolustaa jopa kirjoitukseen laittamaani karvahattukaavaa:

suorituskyvyn paraneminen=

[uuden käytännön hyödyllisyys - (vanhan käytännön hyödyllisyys + ”poistot” + uuden käytännön käyttöönottokustannukset)] aika

Huomioiden, että suorituskyvyn lisäksi käytäntöjen siirrettävyyteen liittyy oma ongelma-avaarutensa. Onko käytäntö ”pakattu” huomioiden

- a) niin, että se sisältää äänestä tietoa
- b) huomioiden syyt ja seuraukset niin, että käytäntö ei oleta omaa tavoitettaan (esimerkiksi yhteistyö)
- c) huomioiden kaikki institutionaaliset ja kulttuuriset tekijät

Itse määritelmä ja kaava ovat toissijaisia. Lähtökohtana oli se, että aivan kaikki hyvänä käytäntönä esitelty asiat eivät voi sellaisia olla ja hyvä niin. Jos kaikki hyvinä käytäntöinä esitelty oli sellaista, mennyt olisi ollut todella kurjaa ja ihmiset tyhmiä. Ja mikä hirveintä, koko ajan sadoissa hankkeissa on muhimassa tuhansia uusia hyviä käytäntöjä, jotka vyöryisivät päälle ennen kuin edellisiä olisi saatu kunnolla pultattua lattiaan. Monet hyvät käytännöt ovat jaotteluni mukaan niksejä. Edellisiin huomioihin vedoten voidaan vetää yksi yhteys koviin sektoreihin edellisten lisäksi. Hyvän käytännön tehtävä ei ehkä olekaan olla vain hyvä, vaan levitä riippumatta hyvydestään. Kodinteknologiasta tiedetään tapauksia, että paras formaatti ei välttämättä vakiinnu, vaan se, joka ehtii ensiksi useimpiin paikkoihin (esim. Beta ja VHS, MAC ja PC).

Hyvistä käytännöistä kirjoittaessani pidin itsestään selvänä, että kysymys on julkisesta toiminnasta ja sen myötä hyvät käytännöt ovat tekijänoikeuksien ulottumattomissa ja julkishyödykkeitä. Vaikka muutoin annoin periksi monessa kohdin markkina-ajattelulle, tässä kohtaa en. Sellaiset termit kuin hankehaukat tai ”hankejesukset”, joita aina kuulee ja lukee, viittaavat siihen suuntaan, että hanketoiminta ja -arviointi saavat muodostaa oman elättinsä (jolle hyvät käytännöt eivät ole julkishyödykkeitä). Väitteeni kulki ja kulkee myös niin, että hyvät käytännöt ovat myös keskeinen instrumentti muuttuneessa valtion ja kuntien suhteessa. Tässä suhteessa parhaiten suoriutuvan kunnan taso muuttuu pikkuhiljaa normiksi. Valtio

informaatiolla ohjatesaan vaatii jokaiselta parhaan standardin mukaista suoritusta.

Jossain asioissa paras saakin muuttua normiksi. Kysymys ei ole pahasta New Public Managementistä. Mielenkiintoisia ovat viranomaisyhteistyön herättelyyn liittyvät hyvät käytännöt. Kun yhteistyön, moniammatillisuuden ja poikkihallinnollisuuden voimaan uskotaan, eikö yhteistyö ja poikkihallinnollisuus kuulu automaattisesti jokaisen viranomaisen toimenkuvaan? Onko huikea määrä energiaa käytetty saamaan aikaan jotain, mikä pitäisi voida olettaa alun perinkin? Viranomaisten yhteistyössä parasta havaittua voidaan jopa legitimiä edellyttää muilta, nuorten työllistymisessä tuskin.

Osallisuushankkeessa on tehty voitava sen parissa jatkuneiden ja alkaneiden hyvien käytäntöjen kuvaamiseksi ja levittämiseksi, myös käytäntöjen hyvyyden kriteereiden asettamiseksi. Hankkeen aikana kunnissa työskentelevät koordinaattorit saattoivat ainakin kahdesti vuodessa kokoontua jakamaan tietoa näistä ja muista ajankohtaisista aiheista. Ilman kokoontumisia koordinaattoreiden asema olisi varmasti ollut vaikeampi. Toivottavasti hyvien käytäntöjen leviämiseksi ja tästä seuraavalle hyvälle asetetut odotukset pysyvät reaalilla tasolla, eikä määrä ole ainoa huomiota herättävä asia. Hyvien käytäntöjen termi ei osoittautunut aivan yksiselitteiseksi sekään. Hankkeen aikana arvelin, että neljä hyvää käytäntöä olisi sopiva saavutus hankkeelle. Edellyttäisi melko kylmää päätä hankkeen koordinoivalta taholta esittää tämä viisivuotisen toiminnan tuloksena. Niinpä ymmärrettäväsi neljäkymmentäkään käytäntöä ei olisi kuin hyvä alku useimmille. Hyvä käytäntö on myös hankkeen suorite. Tämä asettaa kiusaukseen pelata määrillä, jos laadussa on vähänkään epävarmuutta. Nykyinen hyvien käytäntöjen kokoamisen käytäntö muistuttaa etäisesti Neuvostoliittoa, jossa maataloustilastot osoittavat uusia tuotantoennätyksiä, mutta tuotteita ei oikein näy missään.

Osallisuushankkeen jatkajien parissa olisi todella mielenkiintoista nähdä yksi avoimen darvinistinen hanke, jossa tietyn erityisalan parhaat irrottautuisivat osallisuushanketta vastaavalla hallinnollisella tavalla toimistaan testaamaan, minne sellaisella formulalla päästään vai päästäänkö minnekään.

SYRJÄYTYNEETKÖ SITTEENKIN

Osallisuushankkeen yhteydessä minua ja muun muassa Jukka Vehviläistä vaivasi epäily, että toisten asiat ovat kuitenkin kaikesta huolimatta vähän yhteisempiä kuin toisten. Saattoi jopa tulla päästettyä ilmoille ajatus, että vanhat kunnon syrjäytymisajat olivat sittenkin parempia. Osallisuus on siitä mukava asia, että se on positiivinen, ja sitä voi edistää. Moni aiempi syrjäytymisen ehkäisijä oli asiasta varmasti iloinen.

Painotukset nuorten kiinnittämiseksi demokraattiseen järjestelmään jättivät sellaisen huolen, että ne heikoimmassa asemassa olevat, joiden tiesimme olevan hankkeen alkuperäinen innoittaja, jäisivät sittenkin liian vähälle huomiolle. Olisiko osallisuus sittenkin yleensä tai tässä käsiteltävässä hankkeessa jotenkin erityisesti tekosyy unohtaa ne, joita varten koko hanke oli pystytetty? Pahimmillaan saattoi vaikuttaa kärjistäen ilmaistuna, että toinen puoli hankkeesta hakeutui menestyvien, jo valmiiksi uupumukseen asti harrastavien lukiolaistytöjen pariin. Toinen puoli tahtoi sanoa, että peruskoulun jälkeen heikommin menestyvillä oli kolme haastetta; ammattikoulu, ammattikoulu ja ammattikoulu. Osallisuutta ja dialogisuutta kannettiin kaivon viestimällä koulutuksen ilosanomaa; että meillä on täällä kaikkea putkesta sähköön ja tytöille lastenhoidosta vanhustenhoitoon. Jälkeenpäin on helppo kärjistellä ja osoitella. Jotain tunnelmista voidaan silti näinkin saada viestittyä.

Demokraattiseen järjestelmään ja kansalaisjärjestöihin kiinnittyminen on tietenkin hieno, suotava ja edistettävä asia. Muun muassa hankkeen aikana ilmestynyt tutkimus (Paakkunainen [toim.] 2004) osoitti, että ainakin nuorisovaltuustot ja nuorten vaikuttajaryhmät tavoittivat heikommassa asemassa olevia nuoria edelleen melko vähän. Monella paikkakunnalla ne saattoivat tavoittaa ylipäänsä nuoria melko vähän. Käytäntöjen kohdalla olisin ollut valmis melko pitkälle suosimaan Matteus-efektin mukaista toimintaa, edistyneimmille enemmän. Mutta kun katse siirtyy nuoriin, tämä vaihtoehto ei ole mitenkään perusteltu. Osallisuuden tulkinnat olivat moninaiset ja termin tuoma perusassosiaatio epäilemättä päättyneen aiemman osallisuushankkeen johdattalemana kansalaiskasvatukseen päin kallellaan. Tavoitteessa ei ole moittimista, mutta osallisuushankkeen toimenpideohjelmasta se kattoi vain oikeastaan 1/14 ja myöhemmistä toimintasuunnitelmista ei sitäkään. Kansalaiskasvatuksen ja demokratian edistäminen on tästä huolimatta sopivan kokoinen teema osallisuushankkeen kokoiselle projektille. Osallisuushanke oli liian pieni kestämään sitä, että nuorisotoimi kaappasi sen ensin ja koulutoimi sitten. Jos yhteistyö on tällaista, kuka uskaltaa ajatellakaan kilpailua?

Eri kuntien hankkeet ratkoivat näitä asioita kukin tavallaan. Jossain koordinaattori keskittyi koulupudokkaisiin tai syrjäytymisuhan alaisiin nuoriin. Toisaalla taas pääpaino oli niin sanotuissa nuorten vaikuttajaryhmissä. Tyypillisesti toimenkuvassa oli vähän molempia tai ainakin tiivis yhteistyö sen toisen puolikkaan kanssa. Koordinaattorit olivat mukana myös oppilaskuntatyössä tai muissa nuorisovaltuustoa lähempänä koulua toimivissa ryhmissä. Paikkakunnan koko ja koordinaattorin de facto -asema kunnassa sanelivat tietenkin paljon edellytyksiä toimia laajemmalla tai kapeammalla alueella. Jätän kansalaiskasvatusteeman tässä tähän palatakseni siihen myöhemmin.

Alakerran kirjoitukset liittyvät kaikki yhteiskunnan integraatioon ja sen ylläpitämiseen. Yksi kirjoituksista on sovitettu [Hämeenlinnan](#) maisemaan, mutta sen teemat ihan pyynnöstäkin pyrkivät alueella ja ajassa laajempaan yhteyteen. [Perustulokirjoitus](#) liittyy puolestaan silloiseen kiivaana velloneeseen prekariaatti- ja paskaduunikeskusteluun. Tarkoitukseni oli pohtia, miten

tässä paradoksien muutenkin sävyttämässä maisemassa perustulo on samaan aikaan välttämätön ja mahdoton uudistus. Kolmas kirjoitus on työpajayhdistyksen julkaisussa julkaistu lyhyt [pamfletti](#). Työpajojen vakiinnuttaminen oli yksi toimenpideohjelman kohdista, mutta osallisuushankkeessa ei juuri tämän eteen tehty. Työpajat saavat hoidettavakseen huomattavasti suuremman osan yhteiskunnan ongelmista, kuin mikä on niiden osuus ongelmien ratkaisuun varatuista resursseista.

Missään vaiheessa en ole täysin ostanut ajatusta kokonaan muuttuneesta abstraktista työstä, enkä osta niin kauan kuin busseissa on kuljettajia ja kauppoissa myyjiä. Mutta sen ajatuksen kyllä ostan, lähinnä tuohon aikaan Norbert Eliasilta, että abstraktimmat vaatimukset työelämässä tulevat perinteisten ammattitaitovaatimusten rinnalle, ei tilalle. Nämä kirjoitukset kytkeytyvät osallisuushankkeeseen sitä kautta, että uskoni jatkuvaan menetelmien kehittämiseen alkoi hiipua, jos sitä koskaan kauheasti oli ollutkaan. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat olisivat ehkä hieman syvennetyllä historiantajulla paremmin ymmärrettävissä yksinkertaisempaan ilmiöön, kuin mitä hienoimmat menetelmät antoivat ymmärtää.

Toiseksi en pitänyt oikein hyvänä sitäkään, että oikeusturvan nimissä asiat läpihallinnollistetaan ja juristien on sanottava sanansa yhä useammassa vaiheessa. Salassapitovelvollisuuksien säätämällä tuskin alun perin oli tarkoitettu sitä. Nuorten auttamiseen liittyvät säädökset ja suositukset tarjoavat loputtoman määrän sijaistoimintoja, joissa on kuitenkin lupaus ehjistä kategorioista – toisin kuin nuorten elämässä. Edelleen ajankohtaiseen polarisaatiokeskusteluun liittyen yritin myös ironisoimalla ainakin vihjata siihen suuntaan, että mielestään hyvillä ihmisillä ei nyt ensi kertaa ole taipumus niputtaa sopeutumattomia tai vain huono-onnisempia jäseniä ”heiksi” yhteisyyden ulkopuolelle. Nykyisissä toimintatavoissa on edelleen näkyvissä köyhäinhoidon perinteet. Näitä perinteitä purettiin ja auottiin tarkastelulle näkyvimmin ehkäpä Hämeenlinnan hankkeessa sen alkuhaparoinnin jälkeen.

Kaikesta päätellen ainakaan polarisaatio ja sen aiheuttama huoli ei ole poistumassa asialistalta. Aihetta koskeva Erik Häggmanin laatima [muistio](#) viittaa siihen, että ainakin monessa paikassa edes parannettu viranomaisyhteistyö ei ole riittänyt. Ikävä kyllä, minulle on jäänyt nopeatempoisista ja tuloshakuisista hankkeista se vaikutelma, että syrjäytyneitä ei voi pelastaa – pelastetaan edes itsemme. Ja tämän on oppinut moni muukin.

Osallisuushankkeen näkökulma kokonaisuutena syrjäytymisen ongelmiin jäi melko kaapeaksi nivelvaiheen näkökulmaksi. Tämä selittynee lähinnä sosiaalitoimien melko pienellä osallistumisella ja myös kahden toimenpideohjelman kohdan heikolla toteutumisella: Nuorten työpajat jäivät hankkeelle melko etäiseksi ja samaa voidaan sanoa maahanmuuttajanuorten parissa toimimisesta. Kokonaisuutena on vaikea esittää osallisuushankkeen lisänneen merkittäviä viisauksia niihin asioihin, jotka jo hankkeen alkaessa tiedettiin: nuorten auttaminen yhteiskunnan tarjoamin palveluin edellyttää useiden ammattikuntien ja maallikoiden yhteistyötä ja räätälöityjä palveluja. Näiden viisauksien toimeenpanossa hankkeella oli merkittävä rooli joillakin paikkakunnilla (Hämeenlinna, Turku, Sahalahti esimerkiksi).

NUORISOTYÖ JA OSALLISUUSHANKE

Kärjistetyksi sanottuna yleinen hankkeen ekologinen lokero edellyttää ensin menestykseksi julistautumista ja sen jälkeen, jos aikaa jää, työtä menestyksen saavuttamiseksi.

Hankkeen samalla onnistunut ja odotuksia luonut julkisuus näkyy mainintoina monessa dokumentissa ja raportissa. Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti samaan aikaan osallisuushankkeen kanssa monta mittaluokkaa suuremman oman hankkeensa. Tämä tapahtui osallisuushankkeeseen verrattuna kaikessa hiljaisuudessa. Esimerkiksi Petri Cederlöf mainitsee osallisuushankkeen tuoreessa nuorisotyötä koskevassa raportissaan (Cederlöf 2007) useassa yhteydessä. Osallisuushanke oli esillä useissa lehtijutuissa, muutaman kerran paikallisuutisissa sähköisissä viestimissä ja tuotti omia tiedotteitaan niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin.

Alakertaan on sijoitettu kaksi nuorisotyöhön ja -politiikkaan keskittyvää kirjoitusta. Toinen julkaistiin osallisuushankkeen hyviä käytäntöjä esittelevässä kirjassa ja toinen nuorisotyön pikkujättiläisessä, Nuorisotyötä on tehtävä -kirjassa (NOT). Osallisuushankkeessa nuorisotyö tarkoittaa pitkälti kunnallista nuorisotyötä, mikä on ymmärrettävää, koska kyseessä oli yhteistoimintakokeilu kunnissa. Osallisuushankkeen aikana nuorisotyölaki vaihtui nuorisolaiksi. Yksi lain eniten puhuttaneita uudistuksia oli nuorten kuulemiseen liittyvä pykälä. Toinen merkittävä ja ajankohtainen uudistus on lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Osallisuushankkeen toimenpideohjelmassa mainittu tavoite laajentaa nuorisosihteerin kuvaa nuorisoasiamiehen suuntaan liittyy nähdäkseni tiiviisti nuorisolain kuulemispykälään. Nuorisosihteeristä tulisi tällä tavoin kuulemispykälän paikallinen toteuttaja ja valvoja. Edes kaikki nuorisotoimen koordinoimat hankkeet eivät kuitenkaan pitäneet tätä aivan tavoitteiden ja toimiensa kärjessä. Nokiolla tosin koordinaattori oli tällä nimellä. Nuorisoasiamies on lähtökohdiltaan löyhästi oikeusjärjestelmääjatteluun kytkeytyvä edustaja. Ajoitus nuorisolain kanssa on luonteva. Nuorisoasiamiehen suhde ”nuorten äänen kuulumiseen” ja nuorisolautakuntiin (joita niitäkin edelleen on) on jäänyt toistaiseksi vaille kiteytynyttä muotoa.

Joltain osin täsmentämistä kannattaisi tehdä myös ”äänen kuulumisen” kanssa. Kuuleminen on ja sen täytyy olla jotain täydellisen laiminlyönnin ja toisaalta toiseen suuntaan tapahtuvan sanelun välimaastossa. Esimerkiksi kun Hesän nuorten ääni -toiminnassa lapset ja nuoret päättävät heidän päätettäväkseen osoitettavista budjettivaroista, heitä ei vain kuulla, vaan he saavat sanella päätökset. Kuulemisen yhteydessä tulee helposti pettymyksiä, jos nuoret kuvittelevat päättävänsä asiasta suoraan, eivätkä hahmota olevansa yksi intressiryhmä muiden joukossa. Ja ovatko nuoret jostain syystä nykyisin erityisen yhtenäinen ryhmä, jolla on yhteinen intressi – tuskin. Kuulemisen, vaikuttamisen ja päättämisen välinen ero on syytä tehdä selväksi, jottei osallisuushankkeilla olisi omien tavoitteiden vastaisia seurauksia.

Nuorisotyön oma perinne perustuu kansalaistoimintaan ja järjestöihin. Osallisuuden tulkinta aktiivisen kansalaisuuden tukijana olisi epäilemättä sallinut laajan yhteistyön (poliittisten) järjestöjen kanssa. Uuden polven osallisuustoiminta nuorisotyössä on perustunut erilaisiin vaikuttajaryhmiin, yleensä ilman puoluetunnuksia ja joskus erityisen selvästi eroa niihin tehden. Vaikuttajaryhmiä on kuvattu matalan kynnyksen paikoiksi matkalla ”oikeaan vaikuttamiseen”. Toisinaan ne tekevät erityisen hanakasti eroa puolueisiin. Nuorisotyö jakaantui hankkeessa, niin kuin muutenkin sosiaaliseen vahvistamiseen liittyviin toimiin, paikalliseen laaja-alaiseen nuorisopolitiikkaan ja nuorisotalo-osallisuuteen joitain mainitakseni. Nuorisotyö osallisuushankkeessa on lähes yhtä monipuolista kuin muutenkin. Kieltämättä toisin paikoin itse hankkeen osuus ja sen tuoma muutos kunnan nuorisotoimen käytäntöihin, jos sellaista

tahtoo hakea, on pienehkö. Toimivan paikallisen demokratian varjo, tyhjän kukkaron diktaatturi, otti omansa ja hankkeen rahoituksen epävarmuus tehosti tätä efektiä. Voidaan todeta, että hanke oli nuorisotyölle tärkeämpi kuin nuorisotyö hankkeelle. Nuorisotyön osana ja nuorisotoimen hallinnoiman paikallisen hankkeen osana hankkeella oli myös paikallisen palveluverkon paikkaajan rooli, siinä missä koordinoivan tahonkin. Kokeilemisen, kehittämisen ja käytäntöjen luomisen kannalta tämä on hyvä asia, mutta jokseenkin etäinen toimenpideohjelman kannalta.

Hankkeen käynnistysvaiheessa nuorisotyö onnistui, jos näin voidaan sanoa, edunvalvonnan erinomaisesti. Tämä onnistuminen kantoi oikeastaan loppuun saakka. Osallisuushanke ei nähdäkseeni ankkuroinut nuorisotoimea kuntien peruspalveluihin juuri sen voimakkaammin kuin nuorisotoimi siellä jo oli. Vahvimmat kunnat vahvistuivat tai säilyttivät asemansa, ja siellä, missä tilanne oli enemmänkin selviytymistä, se säilyi selviytymisenä. Kehittämisestä ja kehittymisestä oli kysymys, vain eri mittakaavassa kuin alkuperäisessä toimenpideohjelmassa. Osallisuushanke tarjosi mahdollisuuden kokeilla, viedä läpi uudistusta tai vain pyörittää nuorisotoimea. Perusrahoituksen ohuudesta johtuen juuri nuorisotoimissa korostetusti hanke asettui osaksi hankeketjutuksia.

Cederlöf (2007, 304) jakaa kunnalliset nuorisotoimet kolmeen joukkoon seuraavasti:

- 1) Epävarman kehityksen kunnat
- 2) Myönteisen kehityksen kunnat
- 3) Kielteisen kehityksen kunnat

Cederlöfin raportin tarkastelun kohteena on nuorisotoimen asema kunta- ja palvelurakennemuutoksessa. Nuorisotoimen asema kunnallisena palveluna ei uuden nuorisolainkaan aikana ole samalla tavalla normitettu kuin sosiaali- ja koulutoimen. Varmasti jokaisen sektorin asemassa on kuntakohtaista vaihtelua, mutta nuorisotoimelle on tyypillistä vaihteluvälien suuruus ja se, että suuria eroja voi olla toisiaan lähellä olevissa kunnissa. Hankerahoituksella on tästä johtuen nuorisotoimille ja nuorisotyölle erityinen merkitys. Esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys jakaa nuorisokasvatustyölle enemmän varoja kuin mitä ovat nuorisotyön valtionosuudet.

Erilaisuus voi vaikeuttaa ylikunnallista toimintaa ja kevyt institutionaalinen rakenne vastaavasti helpottaa sitä. Tätä kirjoittaessa työmarkkinakerros on kesken ja ”alipalkattujen, koulutettujen naisvaltaisten alojen” yli yleisen tason tulevat korotukset ovat vielä osin tuntemattomat. Nuorisotyötä ei tässä listassa ole mainittu hoitajien, opettajien, sosiaalityöntekijöiden tai kirjastonhoitajien rinnalla. Tämä voi olla nuorisotyön kannalta huolestuttava tilanne. Nuorisotyön asema kunnissa ei näyttäisi nyt olevan valoisimmillaan, koska mainittujen ryhmien sinällään asialliset korotukset lienevät kuntien kantokyvyn ylärajoilla. Nuorisotyössä on vapaaehtoisuuden leima, joka kestää isältä pojalle – hoitajien kutsumustyön leimakin näyttää liukenevan ennen sitä. Toisaalta kansalaistoiminta on ainakin juhlapuheissa myötätuulessa julkisten varojen jaossa, mikä puolestaan on nuorisotyön kannalta positiivinen asia.

Kun osallisuushanketta tarkastellaan nuorisotoimen eikä koko kunnan näkökulmasta, sen merkitys on huomattavasti suurempi. Osallisuushanke (rahoitus) vahvasti myönteistä kehitystä, lievensi kielteistä ja antoi mahdollisesti jatkoaikaa kääntää epävarmuutta positiiviseen suuntaan. Tällaista ei ole tapana, eikä oikein sallittuakaan ilmoittaa hankkeen tulokseksi. Osallisuushanke ei toisaalta varmastikaan voinut kääntää nuorisotoimen odotettavissa olevaa tulevaisuutta kokonaan toiselle ja paremmalle uralle. Paljon onnistumisia tarvittaisiinkin, jos ajatellaan vaikkapa tulevien palkankorotusten aiheuttamaa kustannuspainetta kunnille. Nuorisotoimien asemalle ei yhdellä hankkeella, olipa se millainen tahansa, voida mahdollisuuksien mukaan tehdä tässä suuressa

kuvassa. Voidaan toivoa, että tutkimushanke nuorisotyön ja kansalaistoiminnan identiteeteistä voi tehdä jotain muiden hankkeiden ohella.

Rahallisesti hankkeen merkitys nuorisotoimelle on tietenkin aivan eri mittaluokkaa kuin kunnalle, jonka käyttötalouden menoista nuorisotoimi on tyypillisesti 0,5 prosentin luokkaa. Erityisesti pienehköjen ja taloudellisesti epävakaiden kuntien nuorisotoimissa osallisuushankkeella oli suurin riski asettua osaksi hankeryteikköä ja hankkeiden ketjutusta. Paikallisen koordinaattorin toimenkuvien kirjavuus tulee esille näissä tapauksissa, joissa koordinaattori on lähinnä paikallisen vaikuttajaryhmän koordinaattori ja muuten ”vain” nuorisotoimen työntekijä.

Hankkeen julkisuudella oli ymmärrettävästi kuitenkin rajallinen vaikutus kuntatalouden kovien faktojen ollessa toimintaympäristönä. Hankkeen, jonka tarkoitus oli tavallaan päättää hankkeiden kausi, koordinaattori saattoi olla tilanteessa, jossa yksi pääasiallinen velvoite on hakea uusia hankkeita. Nuorisotyöntekijöillä oli mahdollisuus myös hankkeen seminaarien ja työkokousten myötä tavata toisiaan ja jakaa kokemuksia, mikä oli arvokasta ja tärkeää. Hankkeiden lähtökohtien erilaisuus, maantieteellinen etäisyys ja hankekuntien erilaisuus eivät kuitenkaan luoneet aivan parasta mahdollisuutta jakaa työmenetelmiä. Kaikkien koordinaattoreiden kokoon saattaminen oli myös kallista. Maantieteellisesti lähellä toisiaan olevien hankkeiden yhteistyö esimerkiksi Pirkanmaalla oli toisaalta ilmeisen antoisaa. Parhaimmillaan neljä koordinaattoria asui Tampereella. Tampere ympäristöineen muodosti toisaalta ainoan merkittävän maantieteellisen keskittymän. Kuopion seudun (Kuopio, Lapinlahti, Iisalmi, Varkaus, Joensuu) keskittymä loi myös mahdollisuuksia, vaikkei aivan naapurikunnista ollutkaan kysymys. Vaikka osallisuushanke epäilemättä edelleen elää joidenkin mielikuvissa suurena, se kärsi nimenomaan pienuudestaan ja tilkkutäkkimäisyydestään paikallisten hankkeiden yhteisissä pyrkimyksissä.

Alakerran dokumenteissa pohdin muun muassa nuorisotyön keskittämisen ja hajauttamisen teemaa seudullisen nuorisotyön otsikolla. Samaa teemaa olen pyöritellyt mm. Suomen nuorisoyhteistyö Allianssin kunnallisen nuorisotyön tulevaisuusodotukset -kyselyn tulosten analyysissa ja nuorisolain valmistelun puitteissa nuorisoasiain neuvottelukunnassa. Paikallisen nuorisopolitiikan teemoihin liittyy NOT-kirjan artikkeli. Tähän teemaan liittyy myös Pelastakaa edes Lempäälä. Siihen liittyen esittelin yksin ja yhdessä Erkki Häklin kanssa tuotoksia opetusministeriössä, Lempäälän kunnan johtoryhmässä ja valtuustossa, ”Nuorisopolitiikan ketjuko-lari” -hankkeen ohjausryhmässä ja mikä tärkeintä, lempääläläisen yläasteen usealla luokalla ja Lempäälän lukiassa. Vakoiluretken teimme Turkuun, josta niksin varastimme.

Nuorisotyön (lähinnä kunnallisen) ja nuorisopolitiikan teemat leikkaavat toisiaan teksteissä, niin kuin käytännön nuorisotyössä ja nuorisolaissakin. NOT-kirjan artikkelissa tekemäni jaottelu nuorisopolitiikkaan policy-merkityksessä ja politics-merkityksessä on käyttökelpoinen myös kuvaamaan, miten nuorisotoimet tulkitsivat osallisuushankkeessa koordinoinnin teemaa. Nuorisopolitiikkaan jossain merkityksessä kohdentuneet hankkeet eriytyvät

- a) laajamittaiseen koko kunnan toimien koordinaatioon tähtääviin noudattaen alkuperäisen toimenpideohjelman teemaa (laaja policy-merkitys)
- b) nuorisotoimen seudullista tai muuten paikallista toimintaa suunnitteleviin ja järjesteleviin, (suppeampi policy-merkitys)
- c) paikallisen vaikuttajaryhmän edellytysten parantamiseen ja toiminnan koordinointiin muiden vastaavien ja omien keskusjärjestöjen toiminnan kanssa (politics-merkitys ilman puoluetunnuksia)
- d) lähinnä ajatuskokeen tasolle jäävä erittely paikallisten poliittisten nuorisojärjestöjen toiminnan koordinoimiseksi (politics-merkitys puoluetunnuksin)

Edellä oleva jako on hienojakoisempi kuin artikkelissa tekemäni, ja sikäli liian hienojakoinen,

ettei mikään hanke edes pyrkinyt satsaamaan voimakkaasti viimeiseen luokkaan. Harvoja ponnisteluja vaikeuttivat esimerkiksi koulujen nuivahko suhtautuminen poliittisten nuorisojärjestöjen kouluvierailuihin. Nuorisotoimen järjestelyissä järjestöillä ja muilla kunnan ulkopuolisilla toimijoilla kyllä on ja oli rooli palveluntuottajana. Esimerkiksi Nurmeksen koko nuorisotoimi on ulkoistettu nuorisokeskukseen. Jyväskylässä pitämämme ”seutuistumisen” myötä saimme tietoa myös Savonlinnan järjestelyistä, missä nuorisotoimi on järjestetty ostopalveluna. Mitä helpommin hallittava tehtävä, sitä varmemmin saadaan aikaan myös näkyviä tuloksia tai sellaisia tuloksia, jotka voidaan osoittaa jo hankkeen toiminta-aikana. Ensimmäisen kohdan tavoite on laaja ja edellyttää koordinaattorilta paitsi näkemystä ja tietoa, myös valtaa. Osallisuushankkeen koordinaattorin toiminta esimerkiksi kunnan ohjelmaprosessin sihteerinä on suuri saavutus. Kuntien ohjelmaprosesseissa on havaittavissa pienessä mittaluokassa se, mitä valtakunnan tasolla nykyisin puhutaan hallitusohjelmasta. Tärkeää tai jopa tärkeintä on saada kirjattua tietty asia tai termi, koska jos sitä ei ole kirjattu, sitä ei ole olemassakaan.

Varmimpia tuloksia voidaan saavuttaa b- ja c-kohdissa. Nuorisotyön kirjavuudesta kertoo jotain se, että edellä eriteltyt toimintamuodot kattavat vain pienen osan sen koko kirjosta. Vaikuttajaryhmien myötä hanketta pyörittävät koordinaattorit olivat myös tapahtumajärjestäjiä, ja tämän lisäksi paikallisen vanhempaintoiminnan edesauttajia, toimivat koululaisten ylimääräisenä apuna ja tyttöryhmien pyörittäjinä. Kohta c monen mielessä kävi osallisuuden synonyymistä. Nuorisotyöntekijät tekivät paljon muutakin kuin tätä toimintaa ja toisaalta monet muut (esimerkiksi oppilaskunnat) tekivät tähän kohtaan osuvia tehtäviä hankkeen parissa.

Koordinaation ajatus sen laajassa policy-merkityksessä toteutui pistemäisesti hankkeessa. Rovaniemen kaupunki voitaneen asettaa parhaaksi esimerkiksi tästä. Tehtävän haasteellisuus huomioon ottaen tämäkin oli paljon. Lempäälä, Kuopio ja Lahti olivat myös hankekuntia, jossa tämä ajatus eteni. Joensuun hanke oli puolestaan selkeimmin rajattu ja epäilemättä systemaattisin nuorisotoimen koordinaation hanke sen policy-merkityksessä.

Kokemusten perusteella voi suositella tarkempaa määrittelyä koordinaattoritoiminnalle. Nyt termiä käytetään aika huolettomasti aina, kun joku on vähänkään joidenkin toimijoiden ulkopuolisessa asemassa. Koordinointi epäilemättä on koordinoitua silloin, kun samaan tavoitteeseen pyrkivien osapuolten toimia pitää sovitella yhteen. Moni koordinaattori taitaa kuitenkin olla myös perässä vetäjä, jonka osaksi jää yrittää saada vastahakoisia ja saavutettuja etujaan vahtivia tahoja mukaan talkoisiin. Koordinaatioilla on eroja siinä missä koordinaattoreillakin. Ja usein koordinoitavat jopa vastoin omaa etuaan tekevät parhaansa ollakseen kaiken koordinoinnin ulottumattomissa.

VAIKUTTAJARYHMÄT

Tommi Hoikkalan kanssa esitimme (Glasgow 2007) nuorten poliittisen aktiivisuuden muotojen tai tapamme tarkastella niitä ajautuvan paradokseihin. Nuorta sukupolvea yhdistää kyllin uskottavasti jaettu kokemus lamanjälkeisen, avoimen ja kansainvälisen Suomen murroksesta. Nuoret ovat sukupolvi, jota erottaa yhteinen kokemus yksilöllistyneestä nuoruudesta. Toiseksi, jos oletamme nuorten kuitenkin olevan aktiivisia, on selittämätöntä, miksi aktiivisuus ei ota äänestämisen muotoa. Sen ei pitäisi olla vaihtoehtoinen vaan rinnakkainen aktiivisuuden muoto. Kuitenkin puolueet edelleen asettavat käytännössä kaikki ehdokkaat vaaleissa, vaikuttaminen puolueiden kautta on edelleen selkeintä ja luultavasti tehokkainta. Mutta puolueiden, ainakin suurimman osan vetovoima ei ole kehuttava. Puoluekoneistojen voi katsoa olevan suurten ikä-

luokkien panttivankina: pian puolet äänestäjistä on 50 täyttäneitä. Puolueiden kohtalo on olla samaan aikaan väline ja este nuorten aktivoitumiselle. Nuoren sukupolven osaksi (!) voi jäädä hävitä kisa joka puolueessa erikseen. Ei ihme, että Tommi Hoikkala on suosittanut keskikokoisen puolueen valtaamista, äänen keskittäminen on tunnettu tapa. Itse tosin esitin, että kannattaisi vallata keskikokoinen yhtiö ja ostaa pari kivaa puoluetta. Ilman puoluetunnuksia toimivissa vaikuttajaryhmissä voisi olla potentiaalia sukupolviviestin kanavaksi.

Nuorten valtakunnallinen osallisuushanke alkoi yhden osallisuushankkeen jälkimainingeissa. Ainakin Raha-automaattiyhdistyksen piirissä on ollut vireillä osallisuushanke edellisten jatkoksi – taas uudella orientaatiolla. Seuraava osallisuushanke tai -ohjelma mitä todennäköisimmin lähtee liikkeelle aivan toisesta kohtaa kuin mihin edellinen päättyi. Osallisuuden kirjavat tulokset mahdollistavat tämän. Nuorten kuuleminen yleensä heitä koskevissa asioissa on tärkeää, mutta jokainen yksittäinenkin tapaus lastensuojelussa voi olla inhimillisempi ja painavampi kuin kunnallinen kuulemisjärjestelmä. Tätä ei kannata unohtaa.

Nuorten aktivoimiseksi tapahtuva toiminta voi kanavoida olemassa olevaa aktiivisuutta, mikä on arvo sinällään. Se, onnistutaanko näillä keinoin paljon muuttamaan passiivisuutta aktiivisuudeksi, on toinen kysymys. Äänestyskäyttäytymisen tarkastelu olisi luultavasti luotettavin tieto tarkastella tätä. Osallisuus on sympaattinen ajatus, jota on vaikea vastustakaan. Mutta on syytä muistaa, ettei jokaisessa kunnassa kaikki edes toivo nuorten aktivoituvan. Tuskin jokaisessa puolueessa juuri nyt toivotaan nuorten äänestävän juuri enempää kuin he nyt äänestävät.

Osallisuushankkeen tyypillisin nuorisotoimen toimintamuoto oli ilman puoluetunnuksia tapahtuva politics-nuorisopolitiikan hanke. Tämä on ymmärrettävää myös sen perusteella, että ennen valtakunnallista nuorten osallisuushanketta toiminut sisäasiainministeriön osallisuushanke keskittyi juuri tällaiseen toimintaan, ja monelle sama nimi saattoi tarkoittaa edellisen jatkohanketta samoin lähtökohdin. Tämä selittää taloudellisten realiteettien ohella nuorisotoimien suuren roolin hankkeiden paikallisissa toteuttajissa. Kysymys ei ollut aina nimenomaan vaikuttajaryhmistä kuntatasolla vaan myös erilaisista kouluympäristössä tai nuorisotaloilla tapahtuvista vaikuttajatoimista (Toijala/Akaa, Lahti, Helsinki). Toiminta koskee näin ollen vaihdellen pienehköä ryhmää tai käytännössä kaikkia kunnan nuoria tai molempia samassa kunnassa.

Vaikuttajaryhmät voivat nostaa nuorten poliittisen aktiivisuuden tasoa

- a) tarjoamalla informaatiota päätöksentekojärjestelmästä ja siitä, miten monet asiat päivittäisessä ympäristössä ovat seurausta päätöksenteosta
- b) lisäämällä äänestysaktiivisuutta
- c) lisäämällä nuorten jäsenyyksiä ja aktiivisuutta poliittisissa nuorisojärjestöissä ja/tai puolueissa
- d) nostamalla esiin nuoria ehdokkaita politiikkaan

Vielä ei ole myöhäistä tarkastella, miten nämä ryhmät näkyvät nuorten äänestysintona, jos näkyvät. Äänestysaktiivisuuteen nuorten poliittisen aktiivisuuden mittarina voidaan kohdistaa kritiikkiä, mutta huonona sitä ei voi pitää kuitenkaan. Perusteita löytyy toki väitteelle, että nuorten poliittinen aktiivisuus kanavoituu hieman halveksuenkin joskus sanottuna ”yhden asian liikkeisiin”. Vähemmän asiasta puhuttaessa muistutetaan siitä, että nämä yhden asian liikkeet usein pyrkivät vaikuttamaan samoihin elimiin, joihin äänestämälläkin vaikutetaan.

Jos jonain päivänä tiedetään valittujen hankekuntien nuorten äänestysprosentit vuoden 2007 vaaleissa, vertaamalla vastaavaa lukua seuraavissa vaaleissa voidaan saada jokin arvio

toimien vaikuttavuudesta, ja se tulisi tarpeeseen. Suurin osa osallisuushankkeen tekemisistä näkyisi ikärajoista johtuen neljän vuoden päästä vaaleissa. Muuttoliikekään tuskin ehtisi sotkea asiaa. Vaikka osallisuus joidenkin tulkintojen mukaan olisi osittain tunne, se ei ole ristiriidassa äänestysprosentin käyttämisen kanssa. Mielenkiintoinen ja edelleen ainakin osin avoin kysymys on, miten vaikuttajatoiminta näkyy äänestämisenä. Tälle on jonkin tasoinen mittaustapa olemassa. Kenties suurin ongelma olisi löytää verrokkikuntia, joissa vaikuttajaryhmiä ei ole ollut. Kuntavaalien prosentit 2000, 2004 ja 2008 ovat vähintään yhtä käyttökelpoisia kuin eduskuntavaalien 2003, 2007 ja 2011.

Osallisuushankkeen verrattain löyhä yhteys nuorisjärjestöihin jättää avoimeksi kysymyksen siitä, onko ilman puoluetunnuksia toimivilla vaikuttajaryhmillä merkitystä näiden järjestöjen jäsenmäärän ja aktiivisuuden kanssa. Vaikuttajaryhmillä näyttää tyypillisesti olevan alkutaipaleellaan rooli tapahtumajärjestäjänä. Usein myös ensimmäinen tavoiteltava asia on nuorisokahvilan saaminen kaupunkiin, tyypillisesti keskustaan. Asioiden aikaan saamisen ja aktiivisuuden kannalta nämä ovat hyviä lähtökohtia. Mitä pidempiä askelia otetaan perinteisesti ymmärrettyyn politiikan tekoon, sitä ilmeisemmin herää kysymys, onko nuorilla kunnassa enemmän yhteisiä vai erillisiä intressejä. Ennemmin tai myöhemmin puolueet, nykyiset tai uudet, on luultavasti keksittävä uudelleen. Perustellaan vaikuttajaryhmien toimintaa yleisellä poliittisen aktiivisuuden kasvulla järjestöissä tai vaaleissa tai molemmissa, tämä on todennettävissä, jos on olemassa tilastoja nuorten äänestämisenä.

Äänestämisen ja järjestöaktiivisuuden lisäksi ja monesti sijaan vaikuttajaryhmien tuloksia katsotaan yksittäisten ihmisten kautta. Kunnallisvaaleissa ehdolla olleiden ja joskus läpi menneidenkin nuorisovaltuustosta mainitaan mielellään. Vaikuttajaryhmillä on varmasti merkitystä heidän kokemuksensa kartuttajina, mutta harvakseltaan vaikuttajaryhmät suorastaan kaivavat näitä yksilöitä esiin. Sellaistakin tiedetään tapahtuneen, paljon ennen osallisuushanketta tosin. Kun keskustelun lähtökohtana on ollut yleinen nuorten passiivisuus, ei vaaleissa menestyneiden yksilöiden korostaminen ole vastaus alkuperäiseen ongelmaan, paitsi jos nuoret ehdokkaat saavat nuoret äänestämään. Huiputkin äänestävät vain kerran itse. Osallisuushankkeen perusteella nuorissa on rajallinen ja pienehkö määrä sellaisia, jotka ottavat vaikuttamisen ikään kuin harrastukseksi. Mutta vaikuttajaryhmän toiminta tapahtumien tai kahviloiden myötä voi tavoittaa isompia joukkoja. Mielenkiintoista kyllä, nuoret itse eivät esimerkiksi Iisalmen ja Lempäälän kokemusten perusteella ole innokkaita laskemaan äänestysikärajaa. Samaan suuntaan viittaa myös Nuorisobarometri 2007.

Vaikuttajaryhmistä irrallisena teemana voidaan nostaa esille vielä yleinen informaation jakaminen kunnasta tai muusta yhteisöstä, jossa toimii edustuksellinen demokratia. Tätä yritimme jonkinlaisella menestyksellä Lempäälässä. Kävin pitämässä yhteiskuntaopin tunteja paikallisessa peruskoulussa ja lukiassa yhteisesti aiheena kunnan satsaukset lapsiin ja nuoriin. Tämä poikkeavasta näkökulmasta tapahtunut opetus sai vähintään kiinnostuneen vastaanoton. Opetustuokiot perustuivat talouden ja ympäröivän konkreettisen ympäristön yhteen niputtamiseen. Lähtökohtaisesti tuokiot perustuivat kunnan palveluiden esittämiseen 5 000 euron palvelusetelinä ja sen purkamiseen osiinsa. Miljoonaluokan summien jakaminen euroa/sekunti mittaluokkaan toi asiat paremmin käsitettäväksi. Laskimme myös yhdessä esimerkiksi ”sakon”, joka pitäisi määrätä opetuksen häiritsemisestä tai myöhästymisestä. Muutaman minuutin mittainen häirintä pitäisi korvata muille 20 euron maksulla, näin siis jos otamme lähtökohdaksi vain ja ainoastaan taloudellisten suoritteiden ja tuotettujen palveluiden suhteen.

Nuorten omaehtoisilla ryhmillä olisi varmasti potentiaalia myös vaihtoehtoisissa paikallisjulkaisuissa, kriittisen journalismin kasvavan sukupolven äänenä. Sikäli jos nuorten

vaikuttajaryhmät todella pyrkivät kaivamaan esiin paikallispolitiikan nuorisovastaisia tekoja ja asenteita, toiminnan resursointi olisi hyvä tulla ohi kunnan kassan. Nuorisotilojen lisäksi nuorisosukupolvea yhdistäviä kysymyksiä voisivat olla tekijänoikeudet, ympäristöasiat tai koulutusasiat.

Nuorten vaikuttamisen kannalta osallisuushanke jätti nähdäkseni avoimeksi aiheeseen liittyvät mielenkiintoisimmat keskustelut. Keskustanuorten puheenjohtaja Kiril Häyrinen on muistuttanut siitä, että valta on ohittamaton osa vaikuttamista. Poikkeus melko yleisestä ja abstraktistakin kuulemisesta ja vaikuttamisesta on Helsingin kaupungin malli. Helsingissä lapset ja nuoret päättävät todellisista euroista oikeissa budjettikohdissa, eivät vain tule kuuluksi. Häyrinen on myös harvoja skeptikkoja puoluetunnuksia karttavan osallisuustoiminnan suhteen, eikä aiheetta. On mietittävä tarkemmin, miksi ”puhdas” politiikka pitää keksiä uudelleen ”likaisen” politiikan ulkopuolella, varsinkin jos suuret päätökset kuitenkin tehdään siellä likaisen politiikan puolella. Puolueen ja lautakunnan uudelleen keksiminen olisivat melko johdonmukaisia seurauksia ilman puoluetunnuksia tapahtuvan osallisuustoiminnan tavoitteista, ja saa toki ollakin. Parasta, että asianosaiset keksivät sen itse.

NUORISOTYÖ JA INSTITUUTTIOT

Kehyskertomuksen lopuksi otan esille osallisuushankkeen reunamailta kysymyksen nuorisotyöstä ja instituutioista. Aloitan kysymällä, onko nuorisotyö niin pieni toimiala, että se voi vapaasti ja nopeasti reagoiden liikkua eri kunnissa eri asioiden parissa ja olla siellä, missä kulloinkin katsoo hyväksi. Vai olisiko niin, että nuorisotyö on niin pieni toimiala, että sen on kiinnityttävä yhteen instituutioon selvästi ja niin, että sen tulokset ovat nykyistä uskottavammin mitattavissa ja osoitettavissa? Ensin mainittu ääripää on nuorisotyön nykytilaa hyvin lähellä. Se on nuorisotyön vahvuus, ja siitä voi tulla sen uhka. Kovin sirpaloituneen alan on vaikea tehdä selkeää tulosta tai mitään näyttöön perustuvaa, eikä kukaan ympärilleen katsellut ole voinut olla huomaamatta näiden termien voimakkuutta. Nuorisoalan toimijoiden parissa on ympäröivistä paineista johtuen virinnyt tahtoa tai ainakin tarvetta osoittaa nuorisotyön tuloksellisuutta. Mitattavuutta löytyy helpoiten instituutioiden suunnasta.

Esitän tässä lyhyen kartalle panon nuorisotyön ja instituutioiden suhteesta. Instituutioilla tarkoitan keskusvirastoa syvempään juurtunutta ja pysyvämpää järjestelyä, joskin historiallisesti ja kulttuurisesti ehdollistunutta. Tällaisia ovat koulutus, perhe, demokratia ja markkinat ja nimenomaan nämä neljä valitsen. Tarkoitukseni on osoittaa, että nuorisotyö toimii näitä kaikkia tukevasti ja muovaten, mutta painotukset vaihtelevat paikkakunnittain ja alueittain. On tietenkin mahdollista sanoa, että nuorisotyön erityinen piirre ei liity näihin instituutioihin vaan dialogiseen, tasavertaiseen ja osallistavaan työotteeseen. Näin onkin, mutta jaottelu instituutioihin voidaan silti tehdä eikä tämä tosiasia muuta nuorisotyön kokoa. Kysymys siitä, pitääkö pienen toimijan touhuta joka puolella jää vastaamatta. Toinen mahdollinen ongelma instituutioissa on nuorisotyön mahdollisuus olla tunnustuksellista ja aatteellista. Ongelma lienee kuitenkin näennäinen, koska instituutioiden on määräkin uudistua ja nuorisotyön kaltaisilla toimintamuodoilla uudistus voi kanavoitua, niin markkinoiden, perheen, koulun kuin demokratiainkin kautta.

Instituutiot elävät ajassa. Yleisestä ja nuorisotyön erityisestä kehityksestä voi vetää sen johtopäätöksen, että terveydestä ja siihen liittyvästä itsehoidosta on muodostumassa yksilöllistyneen yhteiskunnan vahva instituutio. Samalla voidaan aiheellisesti epäillä, että se syö elintilaa demo-

kratialta kollektiivisiin ajatuskulkuihin sitoutuneena instituutiona. Kaikkia jäljempänä mainittuja instituutioita yhdistää kasvatusta. Sillä on taipumus hakeutua mitattavaan muotoon, ehkä kasvatuksen historiaa ja filosofiaa lukuun ottamatta. Kysymys tässä kuuluu: voisiko nuorisotyö saavuttaa jotain kiinnittymällä selkeästi ja eksplisiittisesti yhteen instituutioon?

Koulutukseen liittyy koko nuorisotyön rooli informaation ja nonformaalin oppimisen areenana. Tämä koskee työpajojen oppilaitosyhteistyötä, nuorisovaihtoja (erityisesti kansainvälisiä), nuorisotilojen kurseja, Nuorten Akatemian ja muiden toimijoiden kansalaistoiminnan kirjaamisen menettelyjä, nuorisotyöntekijöitä koulun arjessa, nuorisokeskuksia leirikoulukeskuksina ja nuorisovaltuustoja oppimisareenana – muiden muassa. Siltä osin kuin nuorisotyö liittyy koulutuksen instituutioon, tai oikeastaan tutkinnonantoinstituutioon, se on väistämättä kiinni asiakaslähtöisyyden ja yhteismittaisuuden keskinäisen ristivedon kanssa. Koulutuksen tai tutkinnonantoinstituution varsinainen suuri edustaja on tietenkin koululaitos kaikkine asteineen. Niin itsestään selvää kuin tämä onkin, se on sopimus, joka voidaan uudistaa tai asettaa kyseenalaiseksi. Koulutuksen reuna-alueilla nuorisotyön mahdollisuudet ovat jo realisoituneetkin. Nuorisotyössä ei ole ”laskentapäiviä” (valtionavun määräävät päivät, joiden jälkeen keskeyttämiset ”sattumoisin” tapahtuvat) niin kuin ammatillisessa opetuksessa.

Perhe instituutiona on ehkä heikoimmalla linkillä kiinni kunnallisessa nuorisotyössä, mutta järjestöpuolella sukupolvien ketjut kiinnittyvät perheeseen tiukemmin. Joitain avauksia on olemassa, jos laskemme vapaaehtoisten toiminnan nuorisokahviloissa mukaan ja yhdyskuntatyön nuorisotyön muotona. Kunnissa, joissa nuorisotyö on hallinnollisesti perusturvan osana, nuorisotyön kytkös perheeseen on luontevasti tiukempi. Maahanmuuttajien parissa tehtävä nuorisotyö on kiinteästi suhteessa perheeseen johtuen instituution erilaisesta asemasta eri kulttuureissa. Nuoruus elämänvaiheena on perustaltaan irrottautumista perheestä. Nuorisotyön asema on tästä johtuen aina jossain suhteessa perheeseen. Oma kokonaisuutensa ovat myös ne toimintamuodot, joissa nuorisotyö tukee nuorena vanhemmaksi tulleita tai esimerkiksi lastensuojelun jälkihuoltoa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman luonnoksissa on useita tiukkoja sidoksia perheeseen, siinäkin tapauksessa, että asia on nimetty kodiksi (kotiintuloajat esimerkiksi).

Markkinoilla viitataan työnjaoltaan eriytyneen yhteiskunnan palkkatyöläis- tai yrittäjäidentiteettiin. Nuoret kasvavat maailmaan, jossa paikka tuotannollisissa systeemeissä on käytännössä kaikkia koskeva perustava pakko. Nuorisotyön painotukset lähinnä työpajatoimintaan sen kaikissa työperustaisissa tai enemmän ohjaukseen perustuvissa muodoissaan on toimimista markkinainstituution parissa. Nuorten työllistämismahdollisuutta on myös toteutettu nuorisotoimien kautta. Markkinat ovat läsnä myös aina, kun esitetään laskelmia ennalta ehkäisevän työn taloudellisesta kannattavuudesta. Kun laskutoimitus perustuu nuoren toimintaan tuottavana jäsenenä, sen oletetaan tapahtuvan markkinoilla. Nuorisotyön rooli on usein toiminta jollain erityisjärjestelyin pehmenneillä markkinoilla, mutta taustalta kuitenkin löytyvät (työ)markkinat. Nuorisotoimet, nuorisojärjestöt ja nuorisokeskukset ovat myös merkittävä työllistäjä erityisesti nuorille. Nuorten toiminta vastuullisen kuluttamisen hyväksi, kaupunkitilaa koskevat teot ja maailmankauppaan liittyvä aktiivisuus ovat myös sidoksissa markkinoiden toimintaan kriittisestä näkökulmasta.

Demokratia instituutiona on myös olennainen osa nuorisotyötä. Nykyisten vaikuttajaryhmien ohella on syytä muistaa poliittisia värejä tunnustaneet lautakunnat lähes joka kunnassa 90-luvun alkuun asti. Edelleen nuorisotyössä vaikuttaa joskus julkilausuttukin ajatus siitä, että nuorten poliittinen toiminta on arvokkaampaa kuin mikä tahansa toiminta. Kansalaistoiminta ja poliittinen aktiivisuus ovat nuorisotyön ytimessä niin, että muut muodot ovat kasvaneet näiden luomalle perustalle. Nuorisotyön eri vaiheissa on ollut pyrkimyksiä kiinnittyä vain ja ainoastaan tähän instituutioon, mutta esimerkiksi työpajojen vahvistunut asema on muuttanut painopistettä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kiinnittyminen mihinkään muuhun kuin demokratiainstituutioon asettaisi kyseenalaiseksi kansalaisjärjestöjen roolin nuorisotyössä. Nykyinen nuorisotyön linjaus painottaa toimintaa nuorten

”omalla ajalla” vihjaisi demokratian ja miksei perheinstituutionkin suuntaan.

Nuorisotyö on nuorisotyötä, koska sillä on perinteisesti yhteys järjestöihin ja seurakuntiin (oikeammin sanottuna kunnat ovat yksi nuorisotyön toteuttaja edellä mainittujen ohella) ja koska se on menetelmiltään dialoginen ja kuunteleva. Nuorisotyöllä ei tämän perusteella ole tarvetta tai välttämättä mahdollisuuttakaan kiinnittyä yhteen ja ainoaan instituutioon. Pienenä ja joustavana nuorisotyöllä on mahdollisuus liikkua sinne, missä tarvitaan ja missä sillä on mahdollisuudet saada arvontoa. Nuorten poliittinen liikehdintä, nuorisotilojen tarve, nuorten massamittainen työttömyys, huumeongelmat, virtuaalimaailmat ja kansainvälistyminen ovat kaikki ilmiöitä, joihin nuorisotoimi on reagoinut. Samalla nuorisotyö on vaihtanut painopistettä instituutiosta toiseen. Vaiheista jää tyypillisesti aina jälkiä. Niinpä nuorisotyötä leimaa myös päällekkäisten järjestelmien uhka, joka on erityinen pienelle toimialalle. Päällekkäisyyksiä ovat muiden muassa nuorisokahvilat nuorisotilojen lisäksi ja nuorten vaikuttajaryhmät olemassa olevien poliittisten järjestöjen lisäksi.

Epäilemättä en ole ainoa, joka on kuullut nuorisotyön mittaamisen ja laatujärjestelmien vaikeudesta. Toki laatujärjestelmiä on ja kohtuullisen hyviäkin, mutta ne tuskin koskaan voivat kattaa kuin pienen osan, esimerkiksi nuorisotilat. Nähdäkseni keskeisin ongelma näissä yrityksissä on, että mitattavuutta esiintyy mainittujen instituutioiden suunnassa. Suoritetut tutkimukset, työllisyysaste, nuorten yrittäjien määrä, puoltoäännet ylioppilaskirjoituksissa, lastensuojeluilmoitusten määrä, kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä, nuorisojärjestöjen jäsenmäärä ja äänestysprosentti ovat esimerkkejä helposti mieleen tulevista mittareista edellä mainittujen instituutioiden sisäpuolella. Toki voidaan lisätä myös joitain terveyteen tai terveystyötytymiseen liittyviä asioita. Näille asioille on nähdäkseni yhteistä se, että ne muodostavat kohtuullisen helppoja mittareita, joista yksikään ei ole nuorisotyön ainoa tai edes ensisijainen mittari.

Nuorisopolitiikalle kaikkia mittareita voidaan pitää luontevina, mutta nuorisopolitiikka onkin oma kokonaisuutensa. Nuorisotyön ja nuorisopolitiikan omintakeinen sidos aiheuttaa sen, että nuorisopolitiikalle kuuluvat kaikki ajateltavissa olevat instituutiot ja nuorisotyölle ei erityisesti mikään. Sidos vapaaehtoiseen perinteeseen ja toisaalta nuorisotyön merkityksen osoittamisen vaikeus mittarein voivat olla hankala yhdistelmä. Kaikkien instituutioiden leveällä saralla ei päästä tarpeeksi pitkälle, ja toisaalta pienen nuorisotyön pienten resurssien hajauttaminen tekee todella vaikeaksi saavuttaa mitattavaa tulosta ehkä Helsinkiä lukuun ottamatta.

Koulutukseen kiinnittymällä nuorisotyöllä olisi paljon saavutettavaa. Koko toistaiseksi epämuodollisen koulutuksen kenttä työpajoihin, kansainvälinen nuorisotyö, mediakasvatus ja koulutus, yhteisöpalvelu ja leirikoulutoiminta ovat tästä helposti mieleen tulevia esimerkkejä.

Perheeseen kiinnittävälle nuorisotyölle on elämänkaarellinen tilaus. Nuoruus on liminaalitila, jossa samaan aikaan ollaan perheessä ja itsenäistytään. Moninaistuvat perhemuodot avaavat uudenlaisen avaruuden tällä tehtäväkentällä. Nuorisotyölle perhe tarkoittaisi ajautumista sosiaalityön läheisyyteen, mikä ei ole välttämättä huono asia. Nuorisotyö ja sosiaalityö täydentävät toisiaan, ja nuorisotyössä ollaan vahvimmissaan usein juuri niissä asioissa, joissa sosiaalityöllä on sokeita pisteitä. Kirkko merkittävänä nuorisotyön toteuttajana on luontevimmin lähellä perheinstituutiota.

Markkinat ovat tämän päivän yhteiskunnan suoranainen metainstituutio. Niillä on myös sellaista voimaa, että menestystä työmarkkinoilla pidetään usein indikaationa myös muiden nuorten kehitystehtävien menestyksekkäästä hoitamisesta. Jos nuorisotyö selvästi kiinnittyisi (työ)markkinoihin, se mahdollistaisi myös kenties tärkeän markkinasektorin tai sitran kaltaisten instituutioiden rahoituksen. Nuorisotyö ja -politiikka on ottanut tulevan mahdollisen työvoimapulan osaksi omaa yhteiskunnallista perusteluaan. Panostaminen nuorten työmarkkinoille sijoittumiseen entistä enemmän olisi johdonmukaista jatkoa tälle avaukselle. Nuorisotyön kiinnittyminen markkinoihin tarkoittaisi käytännössä kiinnittymistä työmarkkinoihin, mutta ei välttämättä pelkästään ”syrjäytymisuhan” alaisiin nuoriin. Kansainvälistymisessä, informaalissa oppimisessä ja yrittäjyyden eri muodoissa on paljon vallattavissa olevaa pinta-alaa kaikkien nuorten parissa.

Demokratia puolestaan olisi puolusteltavissa nuorisotyön autonomialla ja perinteellä. Nuorisotyön asema kiinnittyneenä demokratiaan olisi jossain määrin instituution sisäpuolella, mutta pitkälti byrokratian ulkopuolella. Demokratia perusinstituutiona selkiyttäisi alan omaa terminologiaa niin, että nuorisopolitiikka ja nuorisotyö perusteltaisiin nuorisotoiminnan edistämisellä. Toisaalta ajatus olisi luultavasti melko vieras keskiverroille nuorisoalan opiskelijoille, joiden tie voisi viedä sosionomiopintoihin. Edustuksellisen demokratian korostamisella olisi se hieno mahdollinen seuraus, että puolueet joutuisivat varautumaan siihen, että nuoretkin äänestävät.

Nuorisotyö kiinnittyy nykyisellään useampaan kuin yhteen yhteiskunnan instituutioon, mitä ei voi sanoa välttämättä nuorisotyötä suuremmista sektoreista. Tuskin näemme sitä, että nuorisotyö oikeasti hylkäisi kaikki muut kuin jonkin edellä mainituista instituutioista. Tämä tarkoittanee käytännössä sitä, että jatkossakin nuorisotyön tulosten mittaaminen on ainakin vaikeaa, jos ei mahdotonta. Olisi hienoa ajatella, että nuorisotyö kykenee haastamaan jonkin mittaluokkaa suuremman toimijan; tutkintoon johtavan koulutuksen, työnvälityksen tai sosiaalityön. Mitä tulee joustavuuteen ja asiakaslähtöisyyteen, nuorisotyö on varmastikin omassa luokassaan jo nykyisellään. Jos nuorisotyölle joskus vielä laaditaan strategia, lähestyminen instituutioiden kautta voisi olla järkevä. Lähestymistapa ei aja vääjäämättä konservatiiviseen näkökulmaan, palkkatyön, ydinperheen ja koulutuksen varauksettomaan ja ylhäältä annettuun käskytykseen. Sitä on tarjolla muualtakin.

LÄHTEET

- Cederlöf, Petri (2007) *Selvitys kunnallisen nuorisotyön asemasta ja haasteista kunta- ja palvelurakenteen uudistuksessa, sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistyöstä*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja c. Oppimateriaalit 14, 2007.
- Euroopan yhteisöjen komissio (2003) *Yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta 773/2003*. Bryssel. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2003/com2003_0773fi01.pdf. (Viitattu 30.11.2007.)
- Paakkunainen, Kari (toim.) (2004) *Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 29 & Suomen Kuntaliitto & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 46.